

رصد مرزهای دانش آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

گروه مطالعات آینده‌پژوهی راهبردی

مرداد ۱۴۰۲

شماره ۶۶

گزارش دیدبانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور

نویسنده: نادر زالی

تهیه شده در: گروه مطالعات آینده‌پژوهی راهبردی

تاریخ انتشار: مرداد ۱۴۰۲

گزارش دیدبانی

رصد مرزهای دانش آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

در این گزارش می‌خوانید

پیشینه تحقیقات نظری و کاربردی درباره آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای در ایران

کتاب‌های منتشر شده در خصوص آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

منابع خارجی روزآمد آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

فهرست

۱	مقدمه
۲	پیشینه آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای در ایران
۲	مقالات علمی و پژوهشی
۱۶	پیشینه تحقیقات علمی آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای در دنیا
۱۶	مقالات علمی پژوهشی
۲۱	طرح‌ها و برنامه‌های کاربردی
۲۲	کتاب‌های خارجی مرتبط با آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای
۲۳	منابع علمی آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

مقدمه

برنامه‌ریزان برای تحقق عدالت اجتماعی و رشد و توسعه مناطق در فرایند آمایش سرزمین، سعی در کاهش نابرابری و عدم تعادل‌ها از طریق تدوین و اجرای برنامه‌های محرومیت‌زدایی و توسعه همه‌جانبه دارند. هدف اصلی توسعه منطقه‌ای، کاهش نابرابری، افزایش رقابت و توسعه یکپارچه مناطق است. بنابراین لازمه آن، شناسایی جایگاه مناطق نسبت به یکدیگر به لحاظ توسعه و شناسایی شاخص‌های تأثیرگذار در توسعه مناطق است. در این میان، یکی از مفاهیم مهم که در دهه‌های اخیر به بهبود روش‌ها و رویکردهای برنامه‌ریزی منطقه‌ای کمک کرده است بهره‌گیری از رویکردهای آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری به عنوان یک ضرورت برای رشد و توسعه مناطق است.

امروزه از واژه آینده‌نگاری^۱ به صورتی گسترده استفاده می‌شود؛ به طوری که این واژه بیانگر طیف وسیعی از رویکردهایی است که از نتایج تکراری جلوگیری و باعث بهبود فرایند تصمیم‌گیری می‌شود (شفیعی و همکاران، ۱۳۸۵). اقتضات و شرایط هر زمانی ما را مجبور به بازنگری در مفاهیم، پیش‌فرض‌ها و روش‌های قبلی می‌کند. تفاوت‌های دنیای امروزی با جهان گذشته که می‌تواند حداقل در چهار مؤلفه افزایش رقابت، افزایش محدودیت‌ها بر هزینه بخش عمومی، افزایش پیچیدگی و افزایش اهمیت توانش تعریف شود، باعث افزایش انگیزه تغییر در روش و رویکردهاست.

آینده‌نگاری برآمده از نیاز آمادگی برای آینده؛ یعنی به کار بردن منابع به بهترین وجه ممکن برای دستیابی به «توسعه پایدار»، «بهبود کیفیت زندگی» و «مزیت رقابتی» است. آینده‌نگاری نیز ابزاری برای تأثیرگذاری در جامعه و سوق دادن آن در جهت مطلوب است. استفاده روزافزون از این ابزار در سال‌های اخیر موجب آن شده است که ملاحظات محوری و پایه‌ای در مفهوم فعلی آینده‌نگاری در اروپا تغییر یابد (شفیعی و همکاران، ۱۳۸۵). تجزیه و تحلیل آینده یا آینده‌نگاری روشی متفاوت در تصمیم‌گیری و مدیریت مدرن است.

آینده‌نگاری فرایندی سیستماتیک، مشارکتی و گردآورنده ادراکات آینده است که چشم‌اندازی میان‌مدت تا بلندمدت را با هدف اتخاذ تصمیمات روزآمد و بسیج اقدامات مشترک بنا می‌کند. بنابراین، یکی از مباحث عمده و اساسی در حوزه برنامه‌ریزی توسعه آمایشی استفاده از آینده‌نگاری است که می‌تواند منجر به توسعه متعادل بخش‌ها یا مناطق شود (تعریف گوینگان به نقل از شفیعی و همکاران، ۱۳۸۵). با همین هدف تجربیات

^۱ Foresight

* Foresight به دو صورت «آینده‌نگاری» و «آینده‌نگری» در آینده‌پژوهی ترجمه و به کار گرفته می‌شود (مؤلف گزارش). البته علیرغم نقدهای وارده و توضیحات ارائه شده توسط ریاست مرکز و تأکید ایشان بر اشتباه بودن معادل آینده‌نگاری هیچ استناد و دلیلی در دفاع از انتخاب این واژه از سوی مؤلف ارائه نشد. بر این اساس، مسئله‌گزینه‌ها و واژگان تخصصی در این گزارش مورد تأیید ریاست مرکز مطالعات نیست. اما با توجه به این که در ماهیت اصلی گزارش تفاوتی ایجاد نمی‌کند. با انتشار گزارش موافق می‌شود (مدیر گروه ارزیابی).

چندی هم در دنیا اتفاق افتاده است از جمله در کاتالونیای اسپانیا و یوسمیای فنلاند این رویکرد آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای استفاده شده و منجر به پیشرفت‌هایی در تعادل منطقه‌ای شده است. انگیزه اصلی این تمرین بزرگ آینده‌نگاری منطقه‌ای، نیاز و تمایل دولت منطقه‌ای کاتالونیا در اواخر دهه ۱۹۸۰ برای پیش‌بینی تحولات آتی و ایجاد یک بحث گسترده در مورد موقعیت بلندمدت کاتالونیا بود.

پیشینه آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای در ایران

شاید بتوان شروع فعالیت‌های علمی در حوزه آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای را به سال ۱۳۸۸ و رساله دکتری نادر زالی در رشته برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز نسبت داد. اگر چه در آن زمان بحث‌های مربوط به آینده‌پژوهی به صورت عمومی و تخصصی در جامعه علمی توسط پیشکسوتان به خصوص سعید خزائی، امیر ناظمی، پدram، بهرامی، کرامت زاده، علیزاده، ملکی فر، طاهری، عزیزخانی، وحیدی مطلق، رضائیان و تعداد دیگری از علاقه‌مندان به آینده‌پژوهی بسط داده شد و باعث جریان‌سازی دانش آینده‌پژوهی در سایر علوم گردید، ولی در رشته برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای با رساله دکتری «آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی سناریو مینا» در سال ۱۳۸۸ از دانشگاه تبریز شروع شد و منشأ جریان‌سازی این دانش در رشته برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای گردید و تا کنون صدها اثر علمی و تحقیقاتی به صورت مقاله، کتاب، طرح پژوهشی و یا کنفرانس تولید و به جامعه علمی، دانشگاهی و اجرایی کشور عرضه شده است.

مقالات علمی و پژوهشی

سابقه مطالعات و تحقیقات در زمینه آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای در ایران حدود دو دهه است. اگر چه در اروپا این سابقه به بیش از نیم قرن می‌رسد، ولی در ایران با تأخیر قابل‌ملاحظه‌ای این رویکرد علمی به موضوعات توسعه رواج پیدا کرده است. در این بخش تلاش شده است دانش تولی شده در این خصوص در خط زمان و به ترتیب ذکر شود تا انباشتگی علمی و تقدم و تأخر آن‌ها هم مورد تأکید قرار گیرد.

شفیعی و همکاران (۱۳۸۵)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگاری همگرایی برنامه‌ریزی راهبردی، آینده اندیشی و سیاست‌گذاری»، تأکید می‌کند علوم سازنده جامعه، از زاویه و عینک خاص خود به موضوع آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری می‌نگرند. ورود افراد متفاوت با زمینه‌های مختلف علمی به این دانش و کاربرد آن در علوم زمینه‌ای خود نیز از همین فرایند نشأت می‌گیرد. آینده‌نگاری نیز از جمله این دانش‌هاست و لذا هر یک از تجربیات آینده‌نگاری با توجه به نگرش‌ها و دیدگاه‌هایی، برخاسته از هر یک از دانش‌های سازنده آن است. این موضوع در نوع انتخاب اهداف، نوع استفاده از آینده‌نگاری و نوع توجهات و تمرکزهای حوزه‌های مختلف دانشی به وضوح قابل مشاهده است.

شفیعی و همکاران (۱۳۸۵)، در پژوهشی با عنوان «تفاوت و رابطه میان آینده‌نگاری منطقه‌ای و آینده‌نگاری ملی»، اشاره می‌کند که آینده‌نگاری برآمده از نیاز جامعه است. استفاده روزافزون از این ابزار منشأ توسعه

پایدار و بهبود کیفیت زندگی شده است. در اروپا هم برای رسیدن به توسعه پایدار حرکت از آینده‌نگاری ملی به آینده‌نگاری منطقه‌ای در دستور کار بوده است و مطالعات چندی توسط Foren برای کشورهای مختلف اروپا تحت عنوان آینده‌نگاری منطقه‌ای انجام شده است.

بهشتی و زالی (۱۳۸۹)، در پژوهش «شناسایی عوامل کلیدی توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی بر پایه سناریو: مطالعه موردی استان آذربایجان شرقی»، با هدف ارائه الگویی برای شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر روند توسعه در مقیاس منطقه‌ای، زمینه تهیه سناریوهای ممکن و محتمل در ده سال آینده استان آذربایجان شرقی را فراهم کرده است. در این پژوهش از روش تحلیل عوامل کلیدی و شناسایی پیشران‌های توسعه استفاده شده و با استفاده از روش دلفی اطلاعات لازم از کارشناسان توسعه استان جمع‌آوری و با نرم‌افزار میک مک^۱ مورد تحلیل قرار گرفته است. در نتیجه ۱۳ عامل به عنوان عوامل کلیدی و پیشران توسعه شناسایی و وضعیت احتمالی آن‌ها در ده سال آینده جهت تهیه سناریوها تدوین شده است.

زالی و زمانی پور (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان «راهبرد توسعه منطقه‌ای در استان مازندران با رویکرد آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای» به این نتیجه رسیدند که متغیرهای اصلی راهبردی توسعه استان مازندران در افق ۱۴۰۱ شامل «شیوه مدیریت کلان کشور»، «شیوه مدیریت استان»، «تورم»، «تحقیق و توسعه»، «سطح فناوری اطلاعات»، «جمعیت» و «همکاری‌های بین‌نهادی» است. همچنین، قابلیت‌های اصلی و اولویت‌دار توسعه استان مازندران در افق ۱۴۱۰ شامل «محصولات زراعی»، «باغ‌ها و قلمستان‌ها»، «آبزی‌پروری»، «منطقه ویژه اقتصادی امیرآباد»، «گردشگری»، «بندر فریدون کنار» و «بندر امیرآباد» است.

زالی و همکاران (۱۳۸۹)، در پژوهشی با عنوان «مهندسی مجدد فرایند برنامه‌ریزی با تأکید بر کاربرد آینده‌نگاری» ضمن معرفی رویکرد آینده‌نگاری و آینده‌پژوهی، با نقد فرایند برنامه‌ریزی موجود، به معرفی فرایند جدید برنامه‌ریزی پرداخته و ضرورت استفاده از رویکرد آینده‌نگاری در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای را مورد بررسی قرار داده است. در این مقاله که یکی از مقاله‌های پر استناد است، پارادایم شیفت از برنامه‌ریزی سنتی مبتنی بر پیش‌بینی به برنامه‌ریزی هنجاری مبتنی بر معماری آینده در برنامه‌ریزی مطرح شده است.

کریمی‌فرد و حبیبی (۱۳۸۹)، در پژوهش «شناسایی عوامل تأثیرگذار و پیشران‌های کلیدی در توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری (موردپژوهی: ایلام)»، تأکید می‌کند آینده‌نگاری در سطح خرد در پی ترسیم روند فعالیتی یک مجموعه خرد در آینده کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت و تقویت قابلیت‌های رقابتی آن است. آینده‌نگاری منطقه‌ای، کاربرد روش‌های منطقه‌ای به منظور جهت‌دهی به تصمیماتی است که در سطح ملی گرفته می‌شود. آینده‌نگاری در سطح ملی نیز که مهم‌ترین جلوه از فعالیت‌های آینده‌نگاری به حساب می‌آید و تا کنون اکثر فعالیت‌های آینده‌نگاری در این سطح بوده است، در پی ترسیم چشم‌انداز ملی و شکل‌دهی به فرآیند سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری ملی است.

^۱ MICMAC

زالی و پورمحمدی (۱۳۸۹)، در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل نابرابری‌های منطقه‌ای و آینده‌نگاری توسعه (نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی)»، به بررسی نابرابری‌های موجود در شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی از نظر برخورداری از خدمات مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیربنایی پرداخته است. در این بررسی ۴۴ شاخص به عنوان شاخص‌های مقایسه‌ای شهرستان‌های استان در ۴ بخش کلی، زیربنایی، تولیدی و اجتماعی انتخاب شدند و با استفاده از تکنیک‌های تاکسونومی عددی و تحلیل خوشه‌ای به رتبه‌بندی شهرستان‌های استان بر اساس آمار و اطلاعات سال ۱۳۸۵ پرداخته شده و در پایان با شناسایی شهرستان‌های محروم، اولویت توسعه و سرمایه‌گذاری جهت تحقق عدالت اجتماعی ارائه شده است.

دهکردی و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی ناحیه‌ای با استفاده از برنامه‌ریزی بر مبنای سناریوها در کاشان» بر مبنای نیروهای محرک کلیدی، چندین آینده ممکن کشف و سپس یک آینده شدنی و مطلوب انتخاب کردند و برای تحقق آینده مطلوب، به عنوان چشم‌انداز کاشان، تصمیمات و جهت‌گیری‌های راهبردی ارائه داده‌اند.

زالی (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگاری راهبردی و سیاست‌گذاری منطقه‌ای با رویکرد سناریونویسی»، به بحث در خصوص توسعه آتی مناطق بر اساس سند چشم‌انداز ملی و نظریه پایه توسعه استان پرداخته است. چارچوب نظری این تحقیق، پارادایم هنجاری در برنامه‌ریزی با رویکرد وفادارانه به اسناد بالادستی است.

تقی‌لو (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان «سناریوهای آینده سکونتگاه‌های روستایی ایران» به این نتیجه رسید که درآمد و اشتغال عوامل کلیدی تأثیرگذار در حیات روستاها هستند و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات و سیاست توسعه سکونتگاه‌های کوچک پیشران‌های مهم در روند عامل‌های کلیدی شناخته شده‌اند و بر اساس آن‌ها، سناریوهای بدیل آینده روستاها ترسیم شده است.

بزاززاده، داداش‌پور و مطوف (۱۳۹۳)، در پژوهش «بررسی و تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای، مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی ایران»، شناسایی مؤلفه‌های کلیدی توسعه منطقه‌ای و ترسیم آینده مطلوب آذربایجان غربی با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای را مد نظر قرار داده است. پژوهش حاضر تحقیق کیفی از نوع مطالعه موردی است که با استفاده از برخی مدل‌های کیفی کمی تحلیل شده است. در این پژوهش با بهره‌گیری از مطالعات موجود در زمینه توسعه منطقه‌ای، معیارهای توسعه در شش گروه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، زیست‌محیطی، علم و فناوری و سازمان فضایی طبقه‌بندی شده و بر اساس اسناد فرادست توسعه‌ای؛ ۱۸ مؤلفه برای توسعه منطقه‌ای در آذربایجان غربی بازشناسی شده است. سپس از طریق توزیع ۳۶ پرسشنامه، نظرات گروهی از مدیران ارشد و کارشناسان خبره از نهادهای مختلف مدیریت استان جمع‌آوری شده است.

زالی و عطریان (۱۳۹۵)، در پژوهشی در زمینه «تدوین سناریوهای توسعه گردشگری منطقه‌ای بر اساس اصول آینده‌پژوهی؛ مورد مطالعه استان همدان»، در زمینه شناسایی عوامل اصلی و ترسیم آینده‌های باورکردنی و مطلوب در آینده گردشگری منطقه‌ای استان همدان مطالعاتی را انجام داده است. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، از نظر روش، ترکیبی از روش‌های اسنادی و پیمایشی و از نظر ماهیت بر اساس روش‌های جدید علم آینده‌پژوهی، تحلیلی و اکتشافی است که با به کارگیری ترکیبی از مدل‌های کمی و کیفی انجام گرفته است.

اصغری، قاسمی و کشاورز ترک (۱۳۹۵)، در پژوهش «الگوی نهادی آینده‌نگاری راهبردی منطقه‌ای در نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران»، با هدف آینده‌نگاری راهبردی منطقه‌ای و ارتباط آن با دیگر مفاهیم و فرایندهای آینده‌پژوهی، پس از ارائه تجربه کشاورزی پیشرو در عرصه آینده‌نگاری راهبردی منطقه‌ای، برای تبیین جایگاه نهادی آینده‌نگاری راهبردی منطقه‌ای در نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران الگویی ارائه کرده است.

زالی و پورسهراب (۱۳۹۶)، در پژوهشی در زمینه «تحلیلی بر عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه متعادل فضایی شهرها با رویکرد آینده‌نگاری؛ مطالعه موردی: استان گیلان»، روش پژوهش مبتنی بر رویکرد آینده‌پژوهی است و از تکنیک‌هایی مانند روش دلفی، تحلیل اثرات متقاطع، نرم‌افزار سناریو ویزارد و مدل تحلیلی سوات^۱ جهت تحلیل یافته‌ها بهره گرفته شده است. نتایج نشان می‌دهد که ۱۶ عامل کلیدی در توسعه منطقه‌ای استان گیلان نقش دارد که ۴۸ وضعیت محتمل در آینده برای آن‌ها در نظر گرفته شد و به صورت ماتریس اثرات متقاطع ۴۸×۴۸ طراحی گردید؛ سپس با اخذ نظرات کارشناسان و بر اساس تحلیل‌های نرم‌افزار سناریو ویزارد، ۱۷ سناریو باورکردنی و ۵ سناریو قوی استخراج گردید. بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده پیرامون سناریوهای قوی، سه سناریو اول شرایط مطلوب و دو سناریو آخر شرایط بحرانی را برای آینده استان نشان می‌دهد. در واقع سناریوی سوم با ۸۷/۵ درصد مطلوبیت، در رتبه اول و سناریو پنجم با ۱۶ فرض بحرانی (۱۰۰ درصد) در رتبه آخر قرار گرفته است.

زالی و حقیقت (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل جهت‌گیری‌های کلی آینده‌نگاری منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان گیلان)» شناخت و تحلیل سطوح نابرابری توسعه بین نواحی مختلف استان گیلان و شناسایی اصلی‌ترین قابلیت‌های توسعه استان، با هدف کاهش عدم تعادل‌های درون منطقه‌ای را مد نظر قرار داده است. این پژوهش نوعی پویش محیطی برای انجام آینده‌نگاری را فراهم می‌کند و از طریق مدل STEEP به شناسایی محیط برنامه‌ریزی می‌پردازد. این پژوهش با توجه به حوزه‌های پویش محیطی و سطوح توسعه‌یافتگی استان، جهت‌گیری‌های کلان آینده‌نگاری استان را مشخص می‌کند.

^۱ SWOT

دل‌انگیزان، کریمی و نوروزی (۱۳۹۶)، در پژوهش «آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای به روش شناسایی عدم قطعیت‌های کلیدی (موردکاوی: استان کهگیلویه و بویراحمد)»، به تدوین سناریوهای آینده توسعه استان کهگیلویه و بویراحمد پرداخته است. برای این منظور از روش دلفی و نظرخواهی از خبرگان استان، جهت شناسایی نیروهای پیشران توسعه استان و عدم قطعیت‌های احتمالی پیش رو استفاده شده است. سپس با استفاده از روش ماتریس تأثیرات متقاطع و بهره‌گیری از نرم‌افزار میک مک، پیشران‌های توسعه استان شناسایی و بر اساس روش پیشنهادی شوارتز، سناریوهای توسعه آتی استان تدوین شده است. نتایج نشان می‌دهد که استان کهگیلویه و بویر احمد با دو عدم قطعیت کلیدی ساختار اقتصادی و نظام سکونتگاهی در آینده روبرو است و با لحاظ نمودن منطق سناریوها، استان با چهار سناریو توسعه در آینده مواجه بوده است.

زالی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل ساختاری (عامل بازیگر) در آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای، مورد مطالعه: استان تهران»، به دنبال بهبود فرآیند برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری است. پژوهش سعی دارد با استفاده از روش‌ها و ابزارهایی که آینده‌نگاری در اختیار برنامه‌ریزان قرار می‌دهد، به تحلیل مسائل توسعه استان تهران پرداخته و عوامل و بازیگران تأثیرگذار بر روند توسعه را شناسایی کرده و در نهایت پیشنهادات کلی توسعه را ارائه کند.

پریزادی و میرزازاده (۱۳۹۷)، در پژوهشی تحت عنوان «توسعه منطقه‌ای در ایران با رویکرد عدالت توزیعی به این نتیجه رسیده‌اند که بین استان‌های کشور از نظر توسعه‌یافتگی، تفاوت‌ها دارای نابرابری‌های است، به طوری که استان تهران بالاترین سطح توسعه‌یافتگی و استان سیستان و بلوچستان پایین‌ترین سطح در بین استان‌های دیگر را دارا است.

ندایی طوسی (۱۳۹۷)، در پژوهش «کاربست روش‌شناسی آینده‌نگاری راهبردی در برنامه‌ریزی توسعه فضایی؛ موردپژوهی سناریونگاری منطقه کلانشهری کرج»، نخست به شیوه مطالعات اسنادی نسبت به تشخیص عرصه‌های متعدد از مفاهیم همپوش مرتبط اقدام و سپس با مرور رهیافت‌های متعدد آینده‌نگاری به پیشنهاد نحوه تلفیق آن در برنامه‌ریزی راهبردی، با استفاده از روش تحلیل اثرات تقاطع و نرم‌افزار سناریو ویزارد در منطقه شهری کرج پرداخته است. وجود عدم‌قطعیت‌های فراوان خارج از سیستم برنامه‌ریزی توسعه فضایی، ناشی از وابستگی نهادی، عملکردی-کالبدی منطقه به تهران خردمایه انتخاب موردپژوهی را تشکیل می‌دهد. بر اساس نتایج و در راستای خلق گزینه‌های مختلف تصمیم‌گیری، سازگارترین سناریو تداوم روندهای فعلی (سناریوی روند) به دست آمد. الگوی نظام مراکز تک‌مرکزی، متشکل از نواحی یکپارچه بالقوه (PIA)، ساختار فضایی کریدوری به محوریت بزرگراه تهران- قزوین، ایفاگر نقش مکمل قطب کشاورزی منطقه با نظام مدیریتی به رهبری استاندار تهران از ویژگی‌های اصلی این سناریو به شمار می‌روند.

رهنما و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «شناسایی و تحلیل پیشران‌های مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان البرز با رویکرد برنامه‌ریزی سناریو مبنای»، نشان دادند که سناریوهای مطلوب برای استان البرز استفاده

از ظرفیت هم‌جواری با استان تهران، استفاده از ظرفیت‌های جمعیتی، اقتصادی و توانمندی ارتباطی به عنوان سناریوهای مطلوب است.

امیدی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی در زمینه «تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر شکل‌دهی الگوی آمایش فضاهای روستایی با رویکرد آینده‌نگاری (مورد مطالعه: استان لرستان)»، اشاره می‌کند برنامه‌های توسعه و عمران روستایی بر اساس الگوهای مختلف در استان لرستان، توفیق مورد انتظار را در رونق اقتصادی و بهبود زندگی روستاییان نداشته و به لحاظ اجتماعی در نهادینه کردن مشارکت روستاییان و توانمندسازی آنان موفقیت چندانی کسب ننموده است. برای از بین بردن این آثار منفی از فضاهای روستایی استان، ضروری است که عوامل کلیدی مؤثر برای ارائه الگوی آمایش فضاهای روستایی با رویکرد آینده‌نگاری به عنوان هدف اصلی این تحقیق شناسایی و تحلیل شود.

زالی (۱۳۹۸)، در پژوهشی نظری برای تبیین رویکردی جدید مقاله نظری «آینده‌نگاری منطقه‌ای، بازتعریف آینده‌پژوهانه از فرایند برنامه‌ریزی منطقه‌ای» را در مجله آینده‌پژوهی ایران به چاپ رسانده است. در این مقاله تأکید شده است دانش برنامه‌ریزی منطقه‌ای علیرغم افت و خیزهای فراوان در مسیر تکامل نظری و کاربردی، در دهه اخیر برای ارتقای توانایی و اثرگذاری بر جامعه، بنا بر ماهیت بین‌رشته‌ای این دانش، بر هم‌افزایی با سایر علوم تکیه کرده است. علوم اجتماعی، علوم مدیریتی، علوم سیاسی، علوم اقتصادی و اخیراً دانش آینده‌پژوهی از جمله علمی هستند که با برنامه‌ریزی منطقه‌ای ارتباط علمی دارند و آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای می‌تواند به عنوان مفهومی نو دانش بین‌حوزه‌ای متشکل از رشته‌های فوق را تشکیل دهد.

زالی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی در زمینه «تحلیلی بر عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه متعادل فضایی شهرها با رویکرد آینده‌نگاری؛ مطالعه موردی: استان گیلان»، شناسایی و تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه متعادل فضایی شهرها در استان گیلان را مد نظر قرار داده و برای جمع‌آوری اطلاعات نیز از روش پرسشنامه و تکنیک دلفی استفاده کرده است.

قاسمی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهش «بررسی سیاست‌های کاهش فقر بر اساس اسناد فرادستی با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای، مطالعه موردی: استان سیستان و بلوچستان، ایران»، شناسایی راهکارهای مؤثر جهت کاهش فقر بر اساس اسناد فرادستی با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای در دستور کار است. روش این مطالعه با توجه به گزاره‌های تحقیق، از نوع توصیفی و کیفی است که در دو مرحله کتابخانه‌ای و اجرای روش دلفی و با مراجعه به ۳۷ نفر از خبرگان دانشگاهی و افراد اجرایی در زمینه اقتصاد و مدیریت انجام شده است. در مرحله اول با رویکرد اکتشافی - تطبیقی، سیاست‌های کاهش فقر بر اساس اسناد فرادستی شناسایی شده و نیز مهم‌ترین راهکارهای مؤثر جهت کاهش فقر احصاء شدند. در ادامه، با بهره‌گیری از پارادایم هنجاری و برنامه‌ریزی با رویکرد وفادارانه به اسناد بالادستی چارچوب مفهومی تحقیق ارائه شده و سپس، چارچوب مفهومی پیشنهادی با استفاده از روش تحقیق کیفی و مراجعه به خبرگان و کسب نظر آن‌ها در طی سه دور

دلفی اعتبارسنجی و مدل نهایی تحقیق طراحی شد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، راهکارهای مؤثر جهت کاهش فقر بر اساس اسناد فرادستی با ۵ سیاست کلی (سیاست‌های سند چشم‌انداز، سیاست‌های کارآفرینی، سیاست‌های بانک مرکزی، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، سیاست‌ها و برنامه ششم توسعه) شناسایی شده و در مورد ۱۲ مؤلفه سیاست‌های کاهش فقر بر اساس اسناد فرادستی با رویکرد آینده‌نگاری با مقدار ضریب توافق کندانال ۰/۵۸۴ بین صاحب‌نظران اجماع و اتفاق نظر حاصل شد.

طیبه و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهش «طراحی مدل آینده‌نگاری راهبردی برای توسعه مناطق آزاد در افق ۱۴۱۴ (مورد مطالعه: منطقه آزاد چابهار)»، بیان می‌کند چابهار به عنوان یکی از مهم‌ترین بندرهای اقیانوسی، توجه بسیاری از کشورها را در زمینه تجارت و کاهش هزینه برای صدور کالاها و خدمات خود به کشورهای غربی از لحاظ کم بودن هزینه، مسافت و غیره به خود جلب کرده است. هدف اصلی در این مقاله این است که نشان دهد آینده‌نگاری راهبردی چگونه می‌تواند به کمک توسعه منطقه آزاد چابهار بیاید؟ طبق بررسی‌های انجام‌شده در مطالعه ادبیات، تا کنون مطالعه جامعی در خصوص آینده‌نگاری مناطق آزاد صورت نگرفته است، بنابراین مدل ارائه‌شده به عنوان نخستین مدل ارائه‌شده برای آینده‌نگاری مناطق آزاد، توانایی پاسخگویی به این بعد مهم از توسعه این مناطق را دارد.

شاهپوند و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهش «آینده‌نگاری تاب‌آوری مسکن در منطقه ۸ اصفهان با استفاده از روش تلفیقی سناریوپردازی و تحلیل اثرات متقاطع»، این پژوهش به دنبال شناسایی تأثیرگذارترین شاخص‌ها و محتمل‌ترین سناریوها در حوزه تاب‌آوری مسکن در آینده شهرها است. روش پژوهش از نظر هدف، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات از طریق اسناد کتابخانه‌ای و بازبینی متون مدون است. بدین صورت که شاخص‌های تأثیرگذار در حوزه آینده‌نگاری تاب‌آوری مسکن شناسایی شده و در گام نخست با نرم‌افزار میک‌مک و استفاده از تکنیک دلفی (تکمیل پرسش‌نامه توسط ۴۰ نفر از متخصصین حوزه تاب‌آوری و آینده‌پژوهی)، تحلیل شده است. نتایج حاکی از آن است که شاخص‌های «قیمت زمین»، «مالکیت»، «ارتفاع» و «پراکنش کاربری‌ها» بیشترین تأثیر را در آینده تاب‌آوری مسکن در منطقه ۸ شهرداری اصفهان خواهند داشت. این عوامل به عنوان عوامل پایه اصلی در سناریونگاری وارد نرم‌افزار سناریو ویزارد شده و روند تغییرات هر یک از این ۴ شاخص تأثیرگذار در حوزه آینده‌نگاری تاب‌آوری مسکن بر یکدیگر مورد ارزیابی قرار گرفته و با استفاده از ماتریس تحلیل اثرات متقاطع، ۷ سناریوی محتمل در این حوزه شناسایی شده است.

زنگی‌آبادی، حسینی‌خواه و قاسمی (۱۳۹۹)، در پژوهش «برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای بر پایه روش آینده‌پژوهی تحلیل اثرات متقاطع و سناریونویسی (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد)»، در پژوهش خود با هدف برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای استان کهگیلویه و بویراحمد بر پایه روش آینده‌پژوهی تحلیل اثرات متقاطع و سناریونویسی سایب برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای آینده‌پژوهی Micmac و سناریونویسی Scenario Wizard مبتنی بر روش طوفان فکری و انگیزش ذهنی استفاده کرده‌اند. که نتایج

حاصل از پژوهش نشان داد نه پیشران کلیدی از جمله سرمایه‌گذاری، گردشگری، استفاده از نیروهای متخصص و خبره، منابع آب، شبکه راه‌ها، امنیت سرمایه‌گذاری، محصولات زراعی و کشاورزی، زیربنای روستایی و اشتغال از میان ۳۲ عامل شناسایی شده بیشترین تأثیر را در رشد و توسعه آینده استان کهگیلویه و بویراحمد دارد.

یاری و اکبری مقدم (۱۳۹۹)، در پژوهش «کاربست روش‌شناسی آینده‌نگاری راهبردی در برنامه‌ریزی توسعه فضایی؛ مورد پژوهی سناریونگاری منطقه کلانشهری کرج»، تأکید می‌کند با استفاده از فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) می‌توان با نظرسنجی از خبرگان، تخمینی از ضرایب فنی رشته فعالیت‌ها برای تحقیقات آینده‌نگاری در حوزه توسعه اقتصادی استان البرز به دست آورد. آینده‌نگاری اقتصادی منطقه‌ای نیازمند بررسی کلیه شاخص‌های توسعه است. توسعه هدفمند بدون در اختیار داشتن اطلاعات و ابزار لازم در شرایط پیچیده کنونی امری ناممکن است. در شرایطی که در زمان‌های کوتاه تغییرات شدیدی در ساختار سیاسی و اقتصادی و اجتماعی مناطق ایجاد می‌شود تکیه بر ابزارهای گذشته‌نگر و ایستا خطای زیادی در آینده‌نگاری ایجاد خواهد کرد.

حقیقت و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی در زمینه «کاربست نظریه سیستم‌ها و آینده‌نگاری فناوری‌های کلیدی در معماری آینده با ابزار سنجش مطلوبیت و امکان‌پذیری (نمونه موردی: استان گیلان)»، اشاره می‌کند که به کارگیری آینده‌پژوهی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای که موضوع آن شناخت، تحلیل و برنامه‌ریزی برای شهرها و مناطق به عنوان پیچیده‌ترین ساخته‌های بشری است، امری ضروری است. هدف پژوهش حاضر ارزیابی و تحلیل متغیرهای توسعه استان گیلان به منظور شناسایی عوامل کلیدی توسعه در افق ۱۴۱۰ با رویکرد آینده‌نگارانه و با کاربرد نظریه سیستم‌ها است.

دارابی و فنی (۱۴۰۰)، در پژوهش «شناسایی عوامل تأثیرگذار و پیشران‌های کلیدی در توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری (مورد پژوهی: ایلام)»، به دنبال شناسایی عوامل کلیدی و پیشران‌های مؤثر در توسعه منطقه‌ای استان ایلام در بلندمدت است. روش تحقیق با رویکردی آینده‌نگارانه و با استفاده از تکنیک اثرات متقاطع تنظیم و در تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار میک مک استفاده شده است.

نازنین زهرا، فتح‌اللهی و موسوی (۱۴۰۰)، در پژوهش «تبیین رقابت‌پذیری منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: استان کرمانشاه)»، با هدف تبیین رقابت‌پذیری استان کرمانشاه سعی در بررسی وضعیت‌های محتمل عرصه رقابت‌پذیری منطقه کرده تا بهترین برنامه برای تسهیل روند رقابت‌پذیری منطقه برداشته شود. برای این منظور ۶۴ شاخص در قالب ۲۷ زیرمؤلفه و ۵ مؤلفه جمع‌آوری و برای بررسی و سنجش رابطه بین آن‌ها و استخراج عوامل کلیدی در زمینه رقابت‌پذیری منطقه‌ای از نرم‌افزار میک مک استفاده و برای تحلیل و استخراج سناریوها از نرم‌افزار سناریو ویزارد استفاده شده است.

قهرمان، داداش پور و رفیعیان (۱۴۰۰)، در پژوهش «تدوین سناریوهای توسعه پایدار اکولوژیکی منطقه کلانشهری مشهد با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای»، تدوین سناریوهای فضایی منطقه کلانشهری مشهد از منظر پایداری اکولوژیکی و با استفاده از رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای را دنبال کرده است. این پژوهش از نوع کاربردی بوده و از نظر ماهیت و روش کار پژوهش تحلیلی-توصیفی است. داده‌های مورد نیاز پژوهش، ترکیبی از داده‌های کیفی و کمی بوده که از راه مطالعات اسنادی و پیمایشی (مصاحبه با خبرگان) گردآوری شده‌اند. برای تحلیل داده‌ها و شناخت عوامل کلیدی از روش تحلیل میک زبان‌شناختی فازی به وسیله نرم‌افزار افال میک مک و برای تحلیل و تدوین سناریوها از روش تحلیل ریخت‌شناسی و نرم‌افزار مورفول استفاده شده است. نتایج پژوهش بیانگر تأثیرگذاری ۱۱ عامل کلیدی «فقر علمی در برنامه‌ریزی بلندمدت منطقه»، «خلأ قانونی و کم‌توجهی به اجرای ضوابط و مقررات نظارتی کنترل از سوی مراجع ذی‌ربط»، «نبود یکپارچگی سیاستی در برنامه‌ریزی»، «استقرار بیش از حد صنایع در دشت مشهد (محور قوچان-مشهد)»، «مهاجرت»، «گسترش خطوط حمل‌ونقلی (راه و ترابری)»، «درآمد ناپایدار شهرداری‌های منطقه»، «کشت و آبیاری غیراصولی محصولات کشاورزی»، «بهره‌برداری بی‌رویه از معادن»، «فناوری» و «نبود اعتماد کافی به مشارکت مردم و نادیده گرفتن نقش سازمان‌های مردم‌نهاد» بر توسعه فضایی اکولوژیکی منطقه کلانشهری مشهد بوده است.

زارع احمدآبادی، آخوندزاده و دربرزی (۱۴۰۱)، در پژوهش «طراحی چارچوب آینده‌نگاری توسعه منطقه با محوریت تحولات اجتماعی و فرهنگی»، با استفاده از رویکردهای آینده‌پژوهی و همچنین مدل‌های برنامه‌ریزی که بر اساس سناریو طراحی شده است، به بررسی توسعه اجتماعی و فرهنگی در استان یزد بر پایه سند چشم‌انداز ملی می‌پردازد. در گام اول پژوهش، ۳۳ عامل شناسایی شد که این عوامل به نوعی بر روند توسعه اجتماعی و فرهنگی استان یزد اثرگذار بوده‌اند. پس از انجام مصاحبه‌های مختلف با خبرگان، اقدام به شناسایی ۹ عامل کلیدی از بین ۳۳ عامل بر اساس اسناد بالادستی گردید. در ادامه برای هر یک از عوامل بر اساس سناریوهای مختلف، ۱۸ وضعیت مطلوب و نامطلوب در آینده استان مورد شناسایی قرار گرفت.

محمدپور و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهش «شناسایی و تحلیل اثرات متقابل عوامل کلیدی و سنجش میزان پایداری منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی مطالعه موردی؛ استان خراسان شمالی»، با رویکردی آینده‌نگرانه از تکنیک تحلیل اثرات متقاطع بهره‌برده و جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار میک استفاده شده است. نتایج تحلیل اثرگذاری عوامل، بیانگر وضعیت ناپایدار در سیستم منطقه خراسان شمالی است. با بهره‌گیری از نتایج حاصل از این پژوهش و تحلیل عوامل اولیه، ۱۷ عامل کلیدی در توسعه منطقه شناسایی شدند. از بین این عوامل، توسعه جاده‌های اصلی جدید جهت پیوندهای فرااستانی، وجود قلمروهای روستایی یکپارچه، موقعیت ژئوپلیتیک استان نسبت به محور آسیایی شرق، ارتقای جاده‌های فرعی درون‌استانی در راستای توسعه نظام سکونتگاهی، تعادل نسبی در رأس نظام شهری استان، تقویت بازارچه‌های مرزی و تنوع

بخش‌های اقتصادی با عملکرد متوسط عوامل کلیدی راهبردی هستند که می‌توانند به عنوان مبنای ترسیم سناریوها و تخصیص فضایی در سطح استان مورد استفاده قرار گیرند.

رساله‌های دانشجویی با رویکرد آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

نادر زالی در رساله دکتری در سال ۱۳۸۸ با عنوان «آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی سناریو مبنای نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی» برای اولین بار در ایران موضوع رویکرد آینده‌پژوهی و ابزارهای آینده‌نگاری را در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای نمونه موردی استان آذربایجان شرقی مورد استفاده قرار داده است. در این رساله با استفاده از تحلیل تأثیرات متقاطع و نرم‌افزارهای Micmac و Scenario wizard، تدوین سناریوهای توسعه استان آذربایجان شرقی بر اساس سند چشم‌انداز توسعه کشور و نظریه پایه توسعه استان انجام شده است.

مرتضی محمدپور جابری در رساله دکتری با عنوان «تبیین و بازتعریف فرآیند برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی (موردپژوهی استان خراسان شمالی)» به دنبال ارائه الگوی مطلوب برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی است در این راستا با بهره‌گیری از روش تحقیق توصیفی تحلیلی و بر اساس روش‌های علم آینده‌پژوهی با ترکیبی از روش‌های اسنادی و پیمایشی در ابتدا با نظرخواهی از اساتید، مدیران و کارشناسان خبره دستگاه‌های اجرایی و به شیوه دلفی به استخراج عوامل کلیدی، بازیگران و ذینفعان توسعه استان خراسان شمالی اقدام کرده است.

حسنعلی اصغری در رساله دکتری با عنوان «ارائه مدل یکپارچه آینده‌نگاری راهبردی در نظام توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی پابرجا» به دنبال ارائه مدل یکپارچه آینده‌نگاری راهبردی در نظام توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی پابرجا است. به طوری که مدل ارائه‌شده در این پژوهش علاوه بر هدایت فعالیت‌های آینده‌نگاری راهبردی منطقه‌ای، برای تأمین دروندادهای مرتبط با مباحث راهبردهای پابرجا در فرایندهای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای نیز حائز اهمیت است.

حسن نوروزی در رساله دکتری با عنوان «آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای نمونه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد»، به تدوین سناریوهای آینده توسعه‌ی استان کهگیلویه و بویراحمد پرداخته است. روش‌شناسی پژوهش حاضر به گونه‌ای است که ابتدا به منظور تشکیل سیستم پایه، از طریق بررسی اسناد بالادستی توسعه، مطالعه مهم‌ترین کلان‌روندهای جهانی آینده، بررسی روند متغیرهای اصلی، پویای محیطی، بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه منطقه و نیز برگزاری دلفی خبرگان، تعداد ۲۰ عامل به عنوان عوامل کلیدی و پیشران در توسعه منطقه شناسایی گردیده و جهت تحلیل اجزای سیستم پایه، به کمک ماتریس تحلیل تأثیرات متقاطع تأثیر نیروهای پیشران بر دیگر نیروها در قالب پرسشنامه (روش دلفی) تعیین شده است.

رقیه میرزایی در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «کاربرد ایده (مسئله-تکنیک) میشل گوده در آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای، مورد مطالعه: استان تهران»، کاربرد ایده مسئله-تکنیک میشل گوده، تدوین شیوه نوین در رابطه با مشارکت ذینفعان و بازیگران، برنامه‌ریزی بر اساس متغیرهای کلیدی تأثیرگذار که آینده سیستم مورد مطالعه را تحت تأثیر قرار می‌دهند، شناسایی آینده‌های پیشرو و سناریونویسی آینده را در دستور کار قرار داده است. این پژوهش متغیرهای مختلف توسعه استان را در ۷ حوزه اصلی بررسی کرده و به دنبال شناسایی متغیرهای کلیدی و بازیگران راهبردی مؤثر بر توسعه استان است، چرا که در یک سیستم پیچیده مانند منطقه، عوامل و بازیگران مستقل از یکدیگر نبوده و بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند.

مهدی بزاززاده در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «بررسی و تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای مطالعه موردی استان آذربایجان غربی»، به دنبال شناسایی مؤلفه‌های کلیدی توسعه منطقه‌ای و هدف غایی آن ترسیم آینده مطلوب آذربایجان غربی با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای است. پژوهش حاضر تحقیقی کیفی از نوع مطالعه موردی است که با استفاده از برخی مدل‌های کیفی کمی تحلیل شده است. در این پژوهش با بهره‌گیری از مطالعات موجود در زمینه توسعه منطقه‌ای معیارهای توسعه در شش گروه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، زیست‌محیطی، علم و فناوری و سازمان فضایی طبقه‌بندی شده‌اند.

عقیل خالقی در رساله دکتری با عنوان «مسئله‌یابی و آسیب‌شناسی برنامه‌ریزی توسعه روستایی با رویکرد آینده‌نگاری مطالعه موردی: شهرستان ورزقان»، به مسئله‌یابی و آسیب‌شناسی برنامه‌ریزی توسعه روستایی با رویکرد آینده‌نگاری پرداخته است. از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش از نوع توصیفی-تحلیلی و به لحاظ زمان از نوع آینده‌نگاری است. به لحاظ گردآوری داده‌ها، از نوع ترکیبی (کمی-کیفی، به شیوه همگرا) بوده و بنیان فلسفی آن مبتنی بر رویکرد پراگماتیسم است. جامعه آماری شامل کارشناسان محلی است که در بخش کمی از پرسشنامه محقق ساخته و در بخش کیفی از تئوری بنیادی، پویای محیطی و دلفی بر حسب نیاز فرضیات استفاده شده است. تحقیق در سه مرحله به پرداخته است. نتایج «آینده‌نگاری و سناریونویسی» و «پیامد آسیب‌های برنامه‌های توسعه»، «آسیب‌شناسی برنامه‌های توسعه روستایی». مشارکت نگرفتن، در پیش‌نیازهای برنامه توسعه، ضعف ساختار اطلاعاتی، نظام آماری و اطلاعاتی نامناسب، تفسیربردار بودن برخی مواد و تفصیلی بودن افراطی برخی در تدوین برنامه‌های توسعه، ذینفعان در برنامه‌های توسعه در اجرای برنامه توسعه از مهم‌ترین موانع اثربخشی برنامه‌های توسعه در محدوده، ابهامات در نحوه ارائه گزارش‌های برنامه توسعه و به مشارکت گرفتن روستاییان در تعیین سرنوشت خویش از جمله ایرادهای وارد بر فرایند توسعه است که به روش معادلات ساختاری حاصل شده است، تفکری صحیح درباره روستا، تعریف استراتژی مشخص در زمینه توسعه روستایی، تعریف مدیریت واحد روستایی و اتخاذ روند پایین به بالا راهبردهایی است که به شیوه تئوری بنیادی استخراج شده است.

طاها ربانی در رساله دکتری با عنوان «تبیین الگوی آینده‌نگری مدیریت توسعه پایدار شهری، نمونه موردی تهران»، سعی بر آن داشت سناریوهای مختلف برای آینده حکمروایی کلان‌شهر تهران را ارائه کرده و وضعیت موانع حکمروایی توسعه پایدار شهری در کلان‌شهر تهران تبیین و بررسی شود و بر این اساس مدل تبیینی آینده‌نگاری حکمروایی توسعه پایدار کلان‌شهر تهران ارائه شود. در این پژوهش ابتدا با استفاده از روش تحلیل اسنادی مجموعه موانع حکمروایی توسعه پایدار کلان‌شهر تهران در پژوهش‌های پیشین استخراج و با استفاده از روش دلفی آنی این موانع رتبه‌بندی شد و به منظور شناسایی موانع کلیدی از روش تحلیل اثرات متقاطع استفاده شد پس از شناسایی موانع کلیدی، پیشران‌های اثر گذار بر آینده حکمروایی توسعه پایدار مناطق کلان‌شهری استخراج شده و با استفاده از روش دلفی آنی بومی‌سازی پیشران‌ها برای آینده کلان‌شهر تهران انجام شده و پیشران‌های جدید بر اساس نظر خبرگان شناسایی شد، سپس با استفاده از نظر ۳۰ نفر از خبرگان متخصص در زمینه آینده‌نگاری شهری و حکمروایی، پیشران‌ها بر اساس میزان اهمیت و میزان عدم قطعیت امتیاز دهی و رتبه‌بندی شد تا محورهای اصلی سناریوهای آینده حکمروایی کلان‌شهر تهران مشخص شود و در سناریوهای مختلف وضعیت هر کدام از موانع حکمروایی کلان‌شهر تهران بر اساس مدل‌سازی با استفاده از روش نقشه‌های شناختی فازی تبیین شود.

امیر یونس جعفری در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «طراحی مدل پویای آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با محوریت ساخت تولید و مصرف انرژی با رویکرد پویایی سیستم؛ مطالعه موردی: استان یزد»، با استفاده از اطلاعات موجود در بانک داده‌های استنادی و مراکز آماری معتبر استان و کشور، سعی بر ارائه مدلی جهت اندازه‌گیری تولید و مصرف انرژی در استان یزد و تحلیل عوامل مؤثر بر آن داشته است تا به وسیله آن بتوان نتایج حاصل از سیاست‌های پیشنهادی را در زمینه توسعه تولید و مصرف انرژی استان یزد پیش‌بینی کرد. تجزیه و تحلیل اطلاعات به کمک نرم‌افزار VENSIM منجر به معرفی ۳ سناریو با محوریت کاهش نرخ مصارف صنعتی، سیاست تمرکز بر انرژی‌های تجدیدپذیر و جایگزینی سوخت‌ها فسیلی با یکدیگر شده است که از لحاظ مصرف انرژی بهترین سناریو، سناریو دوم و از لحاظ کاهش آلاینده‌ها سناریو سوم است. تجزیه و تحلیل هر یک از این سناریوها به همراه ترکیب هم‌زمان آن‌ها اطلاعات مهمی برای شناسایی افق پیشرو بر اساس روند موجود ارائه کرده است که می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های کلان‌کشوری و منطقه‌ای مورد استفاده قرار گیرد.

زهرا امجدی در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «شناسایی عوامل کلیدی مؤثر در توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری؛ (مطالعه موردی: استان کردستان)»، با بهره‌گیری از رویکردهای مدیریت راهبردی و آینده‌پژوهی و اتکا به مدل‌های برنامه‌ریزی بر پایه سناریو، به بحث در خصوص توسعه آتی استان کردستان پرداخته است و اهدافی نظیر شناسایی مؤلفه‌های کلیدی توسعه منطقه‌ای و ترسیم آینده مطلوب کردستان با رویکرد آینده‌نگاری را دنبال کرده است. چارچوب نظری این تحقیق، پارادایم هنجاری است. تحقیق حاضر،

از لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت بر اساس روش‌های جدید آینده-پژوهی، توصیفی-تحلیلی است. روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات اسنادی و میدانی و مدل‌های پردازش داده‌ها و اطلاعات SWOT، تحلیل عاملی، تحلیل اثرات متقابل، دلفی و سناریونویسی است. کردستان به عنوان یکی از مناطق دارای ویژگی‌های خاص و منحصر به فرد جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی، طیف گسترده‌ای از آینده‌های محتمل را پیش روی خود دارد. در این پژوهش با بهره‌گیری از مطالعات موجود در زمینه توسعه منطقه‌ای، معیارهای توسعه در شش گروه اجتماعی، اقتصادی، زیربنایی، زیست‌محیطی، ساختار سکونتگاهی و پیوندها طبقه‌بندی شد. در مرحله اول از بین ۲۴۰ عامل مؤثر در توسعه استان، با استفاده از روش سوات و دلفی ۴۰ عامل توسط کارشناسان خبره شناسایی شد. سپس به روش دلفی اثرات این عوامل بر همدیگر توسط کارشناسان مورد سنجش قرار گرفت که نتیجه آن استخراج ۱۲ عامل کلیدی از بین ۴۰ عامل بود. برای عوامل فوق بر اساس ایده سناریونویسی ۴۸ وضعیت محتمل در آینده استان تعریف گردید و با تشکیل ماتریس 48×48 و بهره‌گیری از دانش کارشناسان توسعه و برنامه‌ریزی در ارزیابی میزان تأثیرات وقوع هر یک از وضعیت‌ها بر وقوع یا عدم وقوع وضعیت‌های دیگر در استان، با استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزار سناریو ویزارد، ۳ سناریوی با احتمال قوی، ۱۱ سناریو با احتمال وقوع متوسط به بالا و ۲۶۱ سناریوی با احتمال وقوع پایین و ضعیف استخراج شد که مبنای عمل این پژوهش، تحلیل ۳ سناریوی بسیار قوی و ۱۱ سناریوی با احتمال وقوع متوسط به بالا قرار گرفت.

ندا لک در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «طراحی مدل پویای آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با محوریت علم و فناوری با رویکرد پویایی سیستم؛ مطالعه موردی: استان یزد»، تدوین مدل جامعی از ارتباط بین کارکردهای نظام نوآوری منطقه‌ای، عوامل و متغیرهای مؤثر و شکل‌دهنده آن‌ها جهت بررسی و شبیه‌سازی متغیرها را دنبال کرده است. در این پژوهش از تکنیک پویایی سیستم مؤثر بر قلمرو علم و فناوری استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش، شامل خبرگان و متخصصین توسعه علم و فناوری که به مسائل توسعه استان احاطه دارند است و برای تعیین متغیرها و ساخت نمودار علی معلولی و سپس نمودار جریان از نظرات خبرگان مذکور و روش نمونه‌گیری تئوریک استفاده شده است.

محمد رضا خانی تفتی در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «طراحی مدل پویای آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با محوریت حمل و نقل با رویکرد پویایی سیستم؛ مورد مطالعه استان یزد»، بررسی نقش عوامل مؤثر بر توسعه حمل و نقل پایدار است و با توجه به گستردگی سیستم حمل و نقل و روابط پیچیده بین عوامل مؤثر در این سیستم رویکرد پویایی شناسی سیستم روش مناسبی برای تجزیه و تحلیل سیستم حمل و نقل را دنبال کرده است. رویکرد پویایی شناسی سیستم‌های به منظور تحلیل مسائلی همچون سنجش عملکرد ساختارهای اقتصادی، مدل‌سازی سیستم‌های اجتماعی و همچنین درک روابط پیچیده در مسائل زیست محیطی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

سینا نسیم سبحان در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «طراحی مدل پویای آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با محوریت گردشگری با رویکرد پویایی سیستم (مطالعه موردی: استان یزد)»، ارزیابی نقش عوامل مؤثر بر گردشگری پایدار با رویکرد پویایی‌شناسی سیستم را مورد تحقیق قرار داده است، رویکرد پویایی‌شناسی سیستم روش انعطاف‌پذیری است که می‌تواند برای تحلیل‌های کیفی و کمی سیستم به کار رود و روش مطالعه مدیریت سیستم‌های بازخوردی پیچیده مانند سیستم‌های اجتماعی است. بر اساس این روش پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر توسعه‌ی صنعت گردشگری استان یزد شناسایی شده و شاخص‌های هر یک از عوامل استخراج شده‌اند، سپس ارتباطات آن‌ها در نمودار علی حلقوی با توجه به رویکرد توسعه پایدار گردشگری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

سیدرضا حسینی در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «آینده‌نگاری راهبردی و سیاست‌گذاری منطقه‌ای برای توسعه گردشگری استان زنجان با رویکرد سناریونویسی»، آینده‌نگاری در توسعه و بهبود صنعت گردشگری استان زنجان با شناسایی عوامل مؤثر و سپس ترکیب عوامل مؤثر جهت شناسایی سناریوهای مطلوب را مورد بررسی قرار داده است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از لحاظ روش پیمایشی در سطح اکتشافی مبتنی بر رویکرد آینده‌نگاری انجام گرفته است.

کتاب‌های داخلی در حوزه آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

- معصومی اشکوری، حسن، (۱۳۸۷)، راهنمای عملی برنامه‌ریزی و آینده‌پژوهی، انتشارات پیام
- زالی، نادر (۱۳۹۲)، آینده‌نگاری راهبردی در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- زالی، نادر، (۱۳۹۵)، آینده‌پژوهی و برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، نشر مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
- ملکی فر، عقیل و فخرایی، مرضیه (۱۳۹۶)، راهنمای کاربردی آینده‌نگاری منطقه‌ای، ناشر: آینده‌پژوه.
- زالی، نادر (۱۳۹۷)، رویکردهای جدید در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، ناشر: دانشگاه گیلان.
- زیاری، کرامت الله، ربانی، طه، (۱۳۹۷)، آینده‌پژوهی: پارادایمی نوین در برنامه‌ریزی با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای (مبانی، مفاهیم، رویکردها و روش‌ها)، نشر دانشگاه تهران
- میر نجف موسوی، (۱۳۹۷)، آینده‌پژوهی در آمایش سرزمین (نگاهی به کاربرد نرم‌افزارهای میک مک و سناریو ویزارد) انتشارات دانشگاه ارومیه
- سازمان برنامه و بودجه کشور، (۱۳۹۹)، آینده‌نگاری توسعه استان اصفهان در افق ۱۴۰۴ با رویکرد آمایش سرزمین، انتشارات سازمان برنامه و بودجه کشور

- زالی، نادر، مسعود زمانی پور، امیر حسن خادمی، (۱۴۰۰)، سناریونگاری شهری و منطقه‌ای (از نظریه تا عمل)، انتشارات دانشگاه گیلان
- اعتضادزاده، شیرین، (۱۴۰۱)، شهر هوشمند، شهر آینده، ترجمه فرزانه ساسان پور، زینب رامشت، انتشارات نگارستان اندیشه

طرح‌ها و برنامه‌های کاربردی آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

- دبیرخانه شورای عالی عتف، (۱۴۰۰)، سند آمایش علم و فناوری، پایلوت ۱۲ استان
- طرح آمایش استان هرمزگان، (۱۳۹۹)، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان هرمزگان
- طرح آمایش استان گیلان، (۱۳۹۸)، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان
- طرح آمایش استان همدان، (۱۳۹۰)، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان
- اکثر طرح‌های آمایش استان‌ها و اسناد آمایش علم و فناوری استان‌ها

پیشینه تحقیقات علمی آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای در دنیا

مقالات علمی پژوهشی

بنای شروع مطالعات علمی آینده‌نگاری در اروپا گذاشته شد و به تدریج در سایر کشورها و مراکز علمی و تحقیقاتی دنیا هم توسعه پیدا کرد. این مطالعات با کارهای علمی میشل گوده، گاوینگان و موسسه فورن^۱ در اروپا شروع شده است.

پوگلیسی و مروین^۲ (۲۰۰۲)، در پژوهشی با عنوان «توسعه آینده‌نگاری شهری و منطقه‌ای: کشف ظرفیت‌ها و شناسایی نیازها در شمال غرب»، با تکیه بر مطالعه بازیگران کلیدی مرتبط با توسعه شهری و منطقه‌ای، تحلیلی از رویکردهای فعلی به تفکر آینده در میان سیاست‌گذاران در منطقه شمال غرب انگلستان ارائه می‌دهد. این مطالعه فرصتی را برای بررسی نگرش‌ها نسبت به آینده‌نگاری و ظرفیت‌های موجود در بین سازمان‌های دولتی، خصوصی و داوطلبانه، برای یافتن بهترین شیوه‌ها در بخش‌های مختلف و بررسی شکاف‌ها، محدودیت‌ها و نیازهای بالقوه از نظر تفکر آینده ارائه داد. این مقاله نتایج اصلی مطالعه شمال غرب را تشریح و راه‌هایی برای افزایش ظرفیت آینده‌نگاری سرزمینی در سطوح شهری و منطقه‌ای ارائه می‌کند.

پیراینن، تانر و آلکارسینگ (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگاری منطقه‌ای و پویایی تخصص هوشمند: گونه‌شناسی الگوهای تنوع منطقه‌ای»، با ترسیم جغرافیای اقتصادی و تشریح یک گونه‌شناسی برای

^۱ Foren

^۲ Puglisi & Marvin, 2002

الگوهای تخصص هوشمند به پایه و اساس نظری آینده‌نگری منطقه‌ای کمک می‌کند. مقاله تأکید می‌کند که مسیرهای مختلفی برای رسیدن به تخصص هوشمند در یک حوزه منطقه‌ای وجود دارد.

دسمت ۱ (۲۰۰۰)، در پژوهشی با عنوان «یک مدل آینده‌نگری کامل از توسعه منطقه‌ای و تخصص مهارت»، یک مدل آینده‌نگری کامل از اقتصاد دویخشی دومنطقه‌ای را پیشنهاد می‌کند که در آن اثرات خارجی محلی در کسب مهارت‌ها باعث تخصص و توسعه نابرابر منطقه‌ای می‌شود.

دوفوا، کئونولا و کوویستو ۲ (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان «یک مدل آینده‌نگری کامل از توسعه منطقه‌ای و تخصص مهارت»، تأکید می‌کند برای کمک به غلبه بر این چالش‌ها، به مشارکت‌های آینده‌نگاری از منظرهای چندگانه به شیوه‌ای سیستمی نیاز داریم و مفهوم آینده‌نگاری چندلایه را پیشنهاد می‌کنیم که مشارکت‌های آینده‌نگری را در دانش، روابط و قابلیت‌ها در چهار لایه تحلیل می‌کند؛ چشم‌انداز، سیستم، سازمانی و فردی. این لایه‌ها را بر اساس ادبیات قبلی ساخته و آن‌ها را با مثالی از منطقه آنتوفاگاستا در شیلی نشان می‌دهد. مقاله استدلال می‌کند که تمرین‌های آینده‌نگاری از در نظر گرفتن سطوح چندگانه و تأکیدات مختلف مربوطه در تحلیل سود می‌برند.

کلر و همکاران (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان «سیستم‌های پشتیبانی آینده‌نگاری برای تسهیل نوآوری‌های منطقه‌ای: یک مورد مفهوم‌سازی برای یک خوشه لجستیک آلمانی»، مفهوم‌سازی یک سیستم پشتیبانی آینده‌نگاری را ارائه می‌کنند که برای اجرای یک فرآیند آینده‌نگاری مستمر در میان شرکای یک خوشه تجاری طراحی شده است. نویسندگان استدلال می‌کنند که مشارکت در آینده‌نگاری سازمان‌ها را قادر می‌سازد تا با تغییرات ناپیوسته روبرو شوند، از قفل شدن خوشه‌های تجاری با شبکه‌سازی و بهره‌برداری از دانش جلوگیری می‌کند و آینده‌نگاری مشترک می‌تواند از چنین شبکه‌ای پشتیبانی کند. به عنوان ابزار سیستمی که دینفعان را به هم متصل می‌کند و از فرآیندهای آینده‌نگری مستمر پشتیبانی می‌کند، سیستم پشتیبانی آینده‌نگاری‌ها به ویژه برای دستیابی به این نتایج مناسب هستند.

ریوس کارمنادو و همکاران (۲۰۱۴)، در پژوهشی با عنوان «بررسی راهبردها و استراتژی‌های مؤثر بر توسعه» به این نتیجه رسیدند که راهبردهای اصلی، استراتژی‌ها و ظرفیت‌های توسعه منطقه‌ای و روستایی در رومانی در سه طبقه فنی کارآفرینی، اخلاقی و اجتماعی و سیاسی و تفسیری قابل بررسی است.

آتیلا و ملکاس (۲۰۰۷)، در پژوهشی با عنوان «کیفیت داده‌ها، اطلاعات و دانش در فرایندهای آینده‌نگری منطقه‌ای»، محدودیت‌های فرایندهای آینده‌نگاری و رویکردهای برنامه‌ریزی، محدودیت‌های استفاده عملی از نتایج فرایندهای آینده‌نگاری و کیفیت داده‌ها، اطلاعات و دانش را به عنوان ابزار ملموس و به عنوان پاسخی سیستماتیک به محدودیت‌ها مورد بررسی قرار داده است. این مقاله تا حدی مبتنی بر نتایج تجربی یک

^۱ Desmet, 2000

^۲ Dufva, Konnola & Koivisto, 2015

نظرسنجی آینده‌نگری فناوری است که در فنلاند در سال ۲۰۰۵ انجام شد. این تحقیق با ترکیب زمینه‌های آینده‌پژوهی و داده‌ها، اطلاعات و کیفیت دانش به علایق اجتماعی و دانشگاهی کار شده است. ملاحظات آینده‌محور وظایف معمولی نیستند که این امر را به ویژه چالش‌برانگیز و مهم می‌کند تا اطمینان حاصل شود که این فرآیندها از داده‌ها، اطلاعات و دانش با کیفیت خوب بهره می‌برند.

ستراتیگا و گیاوتزی (۲۰۱۲)، در پژوهشی با عنوان «پیوند دادن سناریوهای جهانی به منطقه‌ای در آینده‌نگاری»، اشاره می‌کند این پیوند دادن ممکن است منجر به کاوش عمیق در ویژگی‌های خاص منطقه در زمینه‌های مختلف روستایی سکونتگاه‌های روستایی اتحادیه اروپا شود که باید به طور مؤثر در چارچوب سیاست‌های توسعه و ارزیابی سیستماتیک تأثیرات سناریوها در مقیاس محلی کاربرد داشته باشد.

کرلیسل و همکاران^۱ (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «پیش‌بینی راهبردی برای پیچیدگی بازار گردشگری شهری (ساحلی): مورد بورنموث»، رویکردی را برای ارزیابی و تحلیل برنامه‌ریزی راهبردی در پیچیدگی‌های چند عملکردی مناطق شهری ساحلی با پیوندهای فضای اوقات فراغت که تنوع بخش‌های گردشگری را با استفاده از یک منطقه شهری محدود می‌کند، مورد بحث قرار می‌دهد. این مقاله یک رویکرد سیستمی جامع و چندوجهی را برای تجزیه و تحلیل استفاده چند منظوره از فضاهای شهری و منطقه‌ای با مطالعه موردی بورنموث پیشنهاد می‌کند.

ون لمپوت^۲ (۲۰۱۰)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگری در منطقه پایتخت بروکسل»، نقش بالقوه آینده‌نگاری در توسعه منطقه بروکسل و شناسایی ابزارها، قابلیت‌ها و شرایط برای بهبود کاربرد آینده‌نگاری در بروکسل را مورد بررسی قرار داده است. ابتدا ویژگی‌های ۶۰ فعالیت آینده‌محور و ۱۲۰ سازمان درگیر در چنین فعالیت‌هایی تشکیل شد.

آنجلیدو و همکاران^۳ (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان «روندهای نوظهور شهر هوشمند، حمل‌ونقل و انرژی در محیط‌های شهری: نتایج یک تمرین آینده‌نگری اروپایی با ۱۲۰ کارشناس»، بیان می‌کند چگونه حوزه شهرهای هوشمند، حمل‌ونقل هوشمند و انرژی هوشمند تا سال ۲۰۳۰ از منظر علمی و فن‌آوری به عنوان ابزاری برای اطلاع‌رسانی سیاست‌های آینده توسعه شهری در اروپا تکامل خواهند یافت. سپس، یک نظرسنجی دو دور دلفی با ۱۲۰ کارشناس میدانی برای ارزیابی معقول بودن یافته‌ها برای تحقق تا سال ۲۰۳۰ انجام شد.

هانسن، جانستاد و کلاوسن^۴ (۲۰۰۹)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگری منطقه‌ای، شیوه‌های حکمرانی و دموکراسی»، پتانسیل‌های دموکراتیک و مشکلات ذاتی استفاده از روش‌های آینده‌نگاری، به ویژه در سطح منطقه‌ای را بررسی کرده است. نویسندگان ادغان می‌دارند آینده‌نگاری در سطح منطقه‌ای به عنوان ابزاری

^۱ Sheena Carlisle et al, 2016

^۲ Van Leemput, 2010

^۳ Angelidou et al, 2022

^۴ Hanssrn, Johnstad & Klausen, 2009

برای توسعه دیدگاه‌های مشترک درباره آینده، تقویت انسجام بین بازیگران منطقه‌ای و امکان اقدام هماهنگ در جهت اهداف مشترک استفاده می‌شود.

سیررا^۱ (۲۰۰۵)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگاری سرزمینی: بیش از برنامه‌ریزی کمتر از آینده‌نگاری»، بیان می‌کند بسیاری از آینده‌پژوهان نگران بودند که ممکن است سال‌ها طول بکشد تا توجه به دانش آینده‌پژوهی شکل بگیرد. خوشبختانه، ما شاهد آن بخشی از علاقه به آینده هستیم که چرخش قرن و هزاره سوم هم بر آن اثرگذار بوده است. یکی از قابل توجه‌ترین ویژگی‌های این جذابیت مستمر، آینده‌نگری منطقه‌ای است یا باید بگوییم برنامه‌ریزی منطقه‌ای؟ حقیقت این است که بسیاری از ما آنقدر خوشحالیم که فعالیت‌های مربوط به آینده ادامه می‌یابد که برایمان اهمیتی ندارد که به آن آینده‌نگری، آینده‌نگر، برنامه‌ریزی، هوش تجاری یا هر چیز دیگری گفته شود.

ناگیموو و همکاران^۲ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «فناوری‌های آینده‌نگری در شکل‌گیری استراتژی توسعه پایدار منطقه‌ای»، اثبات رویکردهای نظری و روش‌شناختی در کاربرد فناوری‌های آینده‌نگاری به عنوان ابزاری مدرن برای بهینه‌سازی سیستم مدیریت منطقه‌ای در شکل‌گیری استراتژی توسعه پایدار را مورد بحث قرار داده است.

امینی و همکاران^۳ (۲۰۲۱)، در پژوهشی با عنوان «توسعه مطالعات آینده‌نگاری منطقه‌ای بین سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۱۹: مروری بر تحلیل هم‌استنادی»، آینده‌نگاری منطقه‌ای یکی از رویکردهای برنامه‌ریزی منطقه‌ای است که توانایی مقابله با عدم قطعیت و تغییرات را افزایش می‌دهد. این مطالعه با هدف ارائه مروری بر مطالعات آینده‌نگاری منطقه‌ای به منظور ارزیابی مزیت‌ها و نقص‌های آن‌ها و هدایت مطالعات آینده در این زمینه است. **هایگدم (۲۰۱۴)**، در پژوهشی با عنوان «ایجاد آینده‌های مشترک منطقه‌ای: تسهیل تحقیقات اقدام در آینده‌نگاری منطقه‌ای»، فازهای به‌هم‌پیوسته پیش‌بینی منطقه‌ای را در قالب یک چشم‌انداز و در چارچوب پویایی منطقه‌ای ارائه می‌دهد.

کیندرس و همکاران^۴ (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگاری منطقه‌ای برای پل زدن علم، فناوری و نوآوری ملی با نوآوری شرکت: تجربیات روسیه»، بیان می‌کند در حالی که آینده‌نگاری ملی و شرکتی به ترتیب ابزارهای تثبیت شده برای پیش‌بینی علم، فناوری و نوآوری (STI) و استراتژی نوآوری هستند، آینده‌نگاری منطقه‌ای یک پدیده نسبتاً جدید در این عرصه است. در بین آینده‌نگاری ملی و محلی، آینده‌نگاری منطقه‌ای را می‌توان با بهره‌گیری از آینده‌نگاری محلی و با تمرکز بر آینده‌نگاری ملی به عنوان پل ارتباطی در نظر گرفت.

^۱ Serra, 2005

^۲ Nagimov et al. 2018

^۳ Amini et al. 2021

^۴ Kindras et al. 2015

میریس و همکاران (۲۰۰۴)، در پژوهشی با عنوان «مدیریت دانش اجتماعی محلی: بازیگران جامعه، نهادها و حکمرانی چند سطحی در تمرین‌های آینده‌نگاری منطقه‌ای»، یک سؤال کلیدی برای سیاست‌گذاران در سطح منطقه‌ای و محلی مطرح می‌کند و آن این است که چگونه می‌توان شرایط مناسبی را برای ایجاد رشد بیشتر دانش بر فعالیت اقتصادی در چارچوب سیستم‌های نوآوری پویا یا مناطق یادگیری فراهم کرد. او پیشنهاد می‌کند تمرین‌های آینده‌نگاری منطقه‌ای ممکن است ابزار مفیدی برای کمک به ترسیم استراتژی‌های اقتصادی آن‌ها باشد.

پیراینن و همکاران^۱ (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگاری منطقه‌ای و پویایی هوشمند: گونه‌شناسی الگوهای تنوع منطقه‌ای»، تأکید می‌کند مفهوم تخصص هوشمند علاقه زیادی به خود جلب کرده است و به طور گسترده در سیاست منطقه‌ای و نوآوری اروپا به کار گرفته شده است. آینده‌نگاری بخش مهمی از ایجاد استراتژی‌های مدیریتی است. با این حال، هر دو مفهوم تخصص هوشمند و آینده‌نگاری به دلیل نداشتن یک پایه تجربی و نظری مورد انتقاد قرار گرفته‌اند که می‌تواند به اصلاح کاربرد آن‌ها در عمل کمک کند.

زاخارووا و همکاران^۲ (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان «مدیریت ظرفیت اقتصادی منطقه بر اساس آینده‌نگاری (به عنوان مثال آدیگه، روسیه)»، اشاره می‌کند آینده‌نگاری به عنوان ابزار پیش‌بینی و شناسایی، بهره‌مندی بهتر از ظرفیت منطقه‌ای است که با هدف بهبود رقابت در یک منطقه خاص انجام می‌شود.

عسکروف و همکاران^۳ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اجتماعی و اقتصادی حوزه روستایی منطقه بر اساس فناوری‌های آینده‌نگاری»، ضرورت استفاده از فناوری‌های آینده‌نگاری را در برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق روستایی در سطح منطقه‌ای مطرح می‌کند. این مقاله انواع روش‌شناسی آینده‌نگاری را به عنوان یک ابزار سیستمی برای شکل‌گیری و اجرای استراتژی توسعه مناطق روستایی معرفی می‌کند.

نازارکو و همکاران^۴ (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان «نقشه راه در آینده‌نگاری فناوری منطقه‌ای: کمک به استراتژی توسعه فناوری نانو»، رویکرد خود را برای ایجاد نقشه راه توسعه فناوری نانو در سطح منطقه‌ای شرح می‌دهند.

وکیاتو و روودا (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگاری برای تدارکات عمومی و نوآوری منطقه‌ای: مورد لمباردی»، اشاره می‌کند آینده‌نگاری منطقه‌ای ممکن است به شناسایی نیازهای بلندمدت اجتماعی و الگوهای تکامل فناوری‌های نوظهور که با این نیازها منطبق باشند، کمک کند. هدف این مقاله نشان دادن نقش

^۱ Piirainen, Tanner & Alkaersig, 2017

^۲ Zakharova, et al. 2015

^۳ Askarov, Stovba, & Stovba, 2018

^۴ Nazarko, et al. 2022

آینده‌نگاری در تقویت سیاست تدارکات عمومی و نوآوری در سطح منطقه‌ای از طریق تجربه اخیر دولت منطقه‌ای لمباردی است.

عسکروف و همکاران^۱ (۲۰۱۹)، در پژوهشی با عنوان «فناوری‌های آینده‌نگاری به عنوان ابزاری برای برنامه‌ریزی راهبردی توسعه پایدار روستایی»، استفاده از فناوری‌های آینده‌نگاری را در برنامه‌ریزی و پیش‌بینی توسعه پایدار شهرداری‌های روستایی روسیه طرح می‌کنند. و نشان می‌دهند روش‌شناسی آینده‌نگاری به عنوان یک ابزار سیستمی برای شکل‌گیری و اجرای استراتژی توسعه مناطق روستایی استفاده می‌شود.

گوسمانو و همکاران^۲ (۲۰۲۰)، در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی راهبردی توسعه روستایی بر اساس روش‌های آینده‌نگاری» ایجاد منطق علمی برای استفاده از روش آینده‌نگاری در برنامه‌ریزی راهبردی توسعه روستایی را دستور کار خود قرار داده است. نوآوری علمی این مطالعه با توسعه یک الگوریتم برای برنامه‌ریزی راهبردی توسعه روستایی بر اساس روش آینده‌نگاری و با تشکیل مجموعه‌ای از توصیه‌های عملی برای استفاده از ابزارهای آینده‌نگاری در سطح مدیریت روستاها است.

طرح‌ها و برنامه‌های کاربردی

گلدستین و همکاران^۳ (۲۰۱۲)، گزارشی از پروژه «سناریوهای سرمایه‌گذاری منطقه‌هاوایی ایالات متحده» منتشر کردند. آن‌ها با روش دلفی و برگزاری کارگاه‌های مشورتی و با مشارکت ذینفعان، ابتدا متغیرهای کلیدی توسعه را شناسایی و بر مبنای عدم قطعیت‌های مختلف، سناریوهای محتمل منطقه‌هاوایی را تدوین کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان داد، متغیرهای کلیدی در کاربری آبی این منطقه، سیستم آبیاری زمین و نحوه فروش زمین در آینده است.

گوده و دویانس^۴ (۲۰۱۱)، تجربه آینده‌نگاری سازمان ملی فرانسه در ارتباط با بهبود وضعیت مسکن فرانسه برای سال ۲۰۱۰ را منتشر کرده‌اند. در این پروژه از میان ۴۰ عامل مؤثر بر وضعیت مسکن فرانسه با تحلیل آثار متقاطع عوامل، ۱۰ عامل به عنوان عوامل کلیدی مؤثر شناسایی شده‌اند. این عوامل مبنایی برای تحلیل سناریو و تدوین راهبردهای بخش مسکن فرانسه قرار گرفته‌اند.

در زمینه تحقیقات مرتبط با آینده‌نگاری فناوری نیز در فرانسه، اسپانیا، ایتالیا، آلمان، پرتغال، جمهوری چک و هلند مطالعاتی انجام شده است. آینده‌نگاری فناوری در این پروژه‌ها بیشتر با رویکرد رقابت صنعتی و شناسایی فناوری‌های کلیدی در صنعت انجام گرفته است به طور مثال در فرانسه (سال ۲۰۰۰) با استفاده از ۸ معیار و توسط ۲۰ کارشناس و خبره از میان ۷۰۰ فناوری شناسایی شده، ابتدا ۱۳۶ فناوری مهم و در نهایت

^۱ Askarov, Stovba & Kolonskikh, 2019

^۲ Gusmanov et al, 2020

^۳ Goldstein et al, 2012

^۴ Godet & Durance, 2011

۱۰۵ فناوری کلیدی برای رقابت صنعتی آینده فرانسه شناسایی شده است. در سال ۲۰۰۵ نیز پروژه دیگری در فرانسه با مشارکت ۱۵۰ کارشناس و بر اساس دو معیار جذابیت و رقابت‌پذیری انجام شد که در نهایت ۱۱۹ فناوری کلیدی را مشخص کرد.

جیمز و همکاران^۱ (۲۰۰۳)، در پژوهشی با عنوان «راهنمای عملی آینده‌نگاری منطقه‌ای در بریتانیا»، نسخه بریتانیایی این راهنما توسط PERST را در دانشگاه منچستر تهیه کرده است که به نوبه خود مبتنی بر نتیجه نهایی پروژه FOREN (آینده‌نگاری برای شبکه توسعه منطقه‌ای) است که توسط اداره کل تحقیقات کمیسیون اروپا برنامه STRATA مسائل مربوط به سیاست‌های خاص پشتیبانی می‌شود. نسخه‌های مشابه این راهنما برای سایر کشورهای عضو اتحادیه اروپا نیز تولید شده است.

کمیسیون اروپا در «کتاب سبز آینده‌نگاری منطقه‌ای جنوب شرقی اروپا^۲»، پروژه «FORSEE - تمرین آینده‌نگاری منطقه‌ای ICT برای کشورهای اروپای جنوب شرقی» اصلاح سیاست‌های تحقیق، توسعه و نوآوری ICT (RDI) در منطقه جنوب شرقی اروپا (SEE) را هدف قرار می‌دهد و هدف آن معرفی مکانیسم پایدار برای آینده‌نگاری فناوری اطلاعات و ارتباطات در منطقه است. در نهایت هدف این است که آینده‌نگاری را به عنوان بخشی دائمی، مستمر و عادی از همه برنامه‌ریزی‌ها در همه سطوح تبدیل کند.

ترسا و همکاران^۳ (۲۰۱۱)، در گزارش خود «راهنمای عملی برای آینده‌نگاری منطقه‌ای»، هدف کلی آینده‌نگاری منطقه‌ای چند کشور اروپایی را مورد بررسی قرار داده و به ارائه ورودی‌های ارزشمند در برنامه‌ریزی استراتژی و سیاست در مناطق، شهرداری‌ها و محلات و در عین حال بسیج اقدامات راهبردی جمعی پرداخته است. هدف این «راهنمای عملی» توضیح این است که چگونه آینده‌نگاری می‌تواند در سطوح منطقه‌ای و دیگر سطوح سرزمینی محلی استفاده شود. رویکردهای مختلف برای آینده‌نگاری، زمان و مکان استفاده از آن‌ها ممکن است مناسب باشد و اینکه چگونه شرایط محلی باید در طراحی یک فرآیند آینده‌نگاری در نظر گرفته شود را مشخص می‌کند.

کتاب‌های خارجی مرتبط با آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

- Asselt, Susan van't Klooster. (2010). Foresight in Action Developing Policy-Oriented Scenarios, Edited By Marjolein van <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781849775748/foresight-action-susan-van-klooster-marjolein-van-asselt>
- Bartolomeo Sapio, Maria Giaoutzi. (2012). Recent Developments in Foresight Methodologies. <https://books.google.com/books?id=FgnGf54jm0UC&printsec=frontcover&dq=Regional+development+foresight&hl=en&sa=X&ved=2ahUKewiuseeBu8b9Ah>

^۱ James et al, 2003

^۲ Green Paper on Regional Southeast European Foresight.

^۳ Teresa et al, 2011

[UogP0HHTxPCUEQ6AF6BAgIEAI](https://www.undp.org/asia-pacific/publications/undp-rbap-foresight-playbook)

[v=onepage&q=Regional%20development%20foresight&f=false](https://www.undp.org/asia-pacific/publications/undp-rbap-foresight-playbook)

- ERA, (2002); "The Potential of Regional Foresight", Final Report of the STRATA-ETAN Expert Group <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c59c8604-274c-4de0-8b8f-266bfe1e1e47>
- Fahey, L. and Robert M. R. (1998); "Learning from the future, competitive foresight scenarios", Canada: John Wiley & Sons Inc. <https://www.amazon.com/Learning-Future-Competitive-Foresight-Scenarios/dp/0471303526>
- Foren. (2001). A Practical Guide to Regional Foresight.
- Godet, M & Durance, P. Strategic Foresight for Corporate and Regional Development. UNESCO, Paris. 2011. <http://oncoman.com/Documents/Index/%D9%85%D9%84%D8%AE%D8%B5%D8%A7%D8%AA%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%86%D8%B4%D9%88%D8%B1%D8%A9%D8%A8%D9%85%D9%84%D8%AD%D9%82%D8%AA%D9%88%D8%A7%D8%B5%D9%84.doc>
- Luke van der Laan, Janson Yap · (2015). Foresight & Strategy in the Asia Pacific Region Practice and Theory to Build Enterprises of the Future. <https://books.google.com/books?id=XQy0CgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Regional+development+foresight&hl=en&sa=X&ved=2ahUKewiuseeBu8b9AhUogP0HHTxPCUEQ6AF6BAgCEAI>
- Patrick van der Duin. (2016). Foresight in Organizations; Methods and Tools. Taylor & Francis. https://www.google.com/books/edition/Foresight_in_Organizations/GKZeCwAAQBAJ?hl=en&gbpv=0
- René Rohrbeck. (2010). Corporate Foresight; Towards a Maturity Model for the Future Orientation of a Firm. Physica-Verlag HD. https://www.google.com/books/edition/Corporate_Foresight/v2ITqF1Kdj4C?hl=en&gbpv=0
- Timothy J. Dixon, Mark Tewdwr-Jones. (2021). Urban Futures Planning for City Foresight and City Visions.
- Tuomo Kuosa. (2011). Practicing Strategic Foresight in Government the Cases of Finland, Singapore, and the European Union. S. Rajaratnam School of International Studies, Nanyang Technological University. https://www.google.com/books/edition/Practising_Strategic_Foresight_in_Govern/rW0yAwEACAAJ?hl=en
- UNDP RBAP Foresight Playbook. <https://www.undp.org/asia-pacific/publications/undp-rbap-foresight-playbook>

منابع علمی آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

- اصغری، حسنعلی و قاسمی، حاکم و کشاورز ترک، عین الله (۱۳۹۶)، الگوی نهادی آینده‌نگاری راهبردی منطقه‌ای در نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران، راهبرد، سال بیست و ششم، شماره ۸۴، صص ۳۷-۵۷.

- امیدى شاه‌آبادى، اميد و بدرى، سيد على و رضوانى، محمدرضا، زالى، نادر (۱۳۹۸)، تحليل عوامل كليدى مؤثر بر شكل دهى الگوى آميش فضاهى روستايى با رويکرد آينده‌نگارى (مورد مطالعه: استان لرستان)، پژوهش‌هاى روستايى، دوره ۱۰، شماره ۱، ۹۴-۱۱۳.
- اميريونس جعفرى، «طراحی مدل پویای آینده‌نگاری توسعه منطقه با محوریت ساختار تولید و مصرف انرژی با رویکرد پویایی سیستم (مورد مطالعه: استان یزد)»، پایان‌نامه کارشناس ارشد.
- بزاززاده، مهدى، داداش پور، هاشم و مطوف، شريف. (۱۳۹۳). بررسى و تحليل عوامل كليدى مؤثر بر توسعه منطقه‌اى با رويکرد آينده‌نگارى منطقه‌اى، مطالعه موردى: استان آذربايجان غربى، ايران. برنامه‌ريزى فضاى، ۴(۲)، ۱۰۴-۷۹.
- بهشتى، محمداقبر و زالى، نادر (۱۳۸۹)، شناسايى عوامل كليدى توسعه منطقه‌اى با رويکرد برنامه بر پايه سناريو، مطالعه موردى استان آذربايجان شرقى، برنامه‌ريزى و آميش فضا، دوره پانزدهم، شماره ۱، ص ۶۲-۴۱.
- پريزادى، طاهر و ميرزازاده، حجت (۱۳۹۷)، توسعه منطقه‌اى در ايران با رويکرد عدالت توزيعى. تحقيقات کاربردى علوم جغرافيايى، سال ۱۸، شماره ۵۰، صص ۱۷۹-۱۹۸.
- حسن نوروزى، «آينده‌نگارى توسعه‌ى منطقه‌اى نمونه‌ى موردى: استان كهگيلويه و بويراحمد»، رساله دكتورى.
- حسنعلى اصغرى، «ارائه مدل يکپارچه آينده‌نگارى راهبردى در نظام توسعه منطقه‌اى با رويکرد برنامه‌ريزى پابرجا»، رساله دكتورى.
- حسيني‌مقدم، محمد (۱۳۹۸)، درگاه‌هاى آموزش عالى بين‌المللى و آينده توسعه منطقه‌اى در ايران، فصلنامه راهبردى، سال بيست و هشتم، شماره نودوسه، صص ۳۳-۵۸.
- دارابى، سجاد و فنى، زهره (۱۴۰۰)، شناسايى عوامل تأثيرگذار و پيشران‌هاى كليدى در توسعه منطقه‌اى با رويکرد آينده‌نگارى؛ موردپژوهى: ايلام، جغرافيا و برنامه‌ريزى شهرى چشم‌انداز زاگرس، دوره ۱۳، شماره ۴۷، صص ۱۱۹-۱۳۷.
- دل انگيزان سهراب، شريف كريمى محمد، نوروزى حسن. (۱۳۹۶) آينده‌نگارى توسعه منطقه‌اى به روش شناسايى عدم قطعيت‌هاى كليدى (مورد كاوى: استان كهگيلويه و بويراحمد). مديريت شهرى و روستايى؛ ۱۶ (۴۸): ۴۹۷-۵۱۲.
- رقيه ميرزايى، «کاربرد ایده (مسئله-تکنیک) میشل گوده در آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای، مورد مطالعه: استان تهران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.

- رهنما، محمدرحیم و شاکرمی، کیان و عباسی، حامد (۱۳۹۷)، شناسایی و تحلیل پیشران‌های مؤثر بر توسعه منطقه‌ای استان البرز با رویکرد برنامه‌ریزی سناریو مینا، آمایش سرزمین، دوره ۱۰، شماره ۱، صص ۱۶۶-۱۳۹.
- زارع احمدآبادی، حبیب، آخوندزاده، محسن رضا و صفاری دربرزی، علی. (۱۴۰۱). طراحی چارچوب آینده‌نگاری توسعه منطقه با محوریت تحولات اجتماعی و فرهنگی. فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی، ۱۳(۴۹)، ۷۳-۹۵.
- زالی، نادر (۱۳۹۰)، آینده‌نگاری راهبردی و سیاست‌گذاری منطقه‌ای با رویکرد سناریونویسی، مطالعات راهبردی، سال چهاردهم، شماره چهارم، صص ۱-۲۲.
- زالی، نادر (۱۳۹۲)، آینده‌نگاری راهبردی در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- زالی، نادر (۱۳۹۸)، آینده‌نگاری منطقه‌ای بازتعریف آینده‌پژوهانه از فرایند برنامه‌ریزی منطقه‌ای؛ دو فصلنامه آینده‌پژوهی ایران، سال چهارم، شماره اول، بهار و تابستان، صفحه ۲۶۳-۲۸۸.
- زالی، نادر (۱۴۰۰)، رویکردهای جدید در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، ناشر: دانشگاه گیلان.
- زالی، نادر و پورسهراب، آناهید (۱۳۹۶)، آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد تلفیقی سناریونویسی و مدل تحلیلی SWOT مطالعه موردی: استان گیلان، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره بیست و یکم، شماره ۳، صص ۱۹۰-۲۲۰.
- زالی، نادر و پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۸۹)، تحلیل نابرابری‌های منطقه‌ای و آینده‌نگاری توسعه (نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی)، جغرافیا و برنامه‌ریزی، دوره ۱۵، شماره ۳۲، صص ۲۹-۶۴.
- زالی، نادر و پورمحمدی، محمدرضا و حسین‌زاده‌دلیر، کریم و قربانی، رسول (۱۳۸۹)، مهندسی مجدد فرآیند برنامه‌ریزی با تأکید بر کاربرد آینده‌نگاری، جغرافیا و توسعه، شماره ۲۰، صص ۳۷-۵۸.
- زالی، نادر و حقیقت سیدانی؛ فاطمه (۱۳۹۶)، تحلیل جهت‌گیری‌های کلی آینده‌نگاری منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان گیلان)، اولین همایش اندیشه‌ها و فناوری‌های نوین در علوم جغرافیایی.
- زالی، نادر و حقیقت، فاطمه و پناهی، احمد (۱۴۰۰)، کاربست نظریه سیستم‌ها و آینده‌نگاری فناوری‌های کلیدی در معماری آینده با ابزار سنجش مطلوبیت و امکان‌پذیری (نمونه موردی: استان گیلان)، فصلنامه چشم‌انداز شهرهای آینده، دوره دوم، شماره دوم، صص ۹۱-۱۰۴.
- زالی، نادر و عطریان، فروغ (۱۳۹۵)، تدوین سناریوهای توسعه گردشگری منطقه‌ای بر اساس اصول آینده‌پژوهی؛ مورد مطالعه: استان همدان، آمایش سرزمین، دوره هشتم، شماره اول، صص ۱۰۷-۱۳۱.
- زنگی‌آبادی، علی و حسینی‌خواه حسین و قاسمی، محمدرضا (۱۳۹۹)، برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای بر پایه روش آینده‌پژوهی تحلیل اثرات متقاطع و سناریونویسی سایب (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد)، پژوهش‌های جغرافیا انسانی، دوره ۵۲، شماره ۲، صص ۶۵۷-۶۷۴.

- زهرا امجدی، «شناسایی عوامل کلیدی مؤثر در توسعه‌ی منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری؛ (مطالعه موردی: استان کردستان)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- سیدرضا حسینی، «آینده‌نگاری راهبردی و سیاست‌گذاری منطقه‌ای برای توسعه گردشگری استان زنجان با رویکرد سناریونویسی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- سینا نسیم سبحان، «طراحی مدل پویای آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با محوریت گردشگری با رویکرد پویایی سیستم (مطالعه موردی: استان یزد)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- شاهپوندی، احمد، قاسمی، مسعود و راست‌قلم، نیلوفر. (۱۳۹۹). آینده‌نگاری تاب‌آوری مسکن در منطقه ۸ اصفهان با استفاده از روش تلفیقی سناریوپردازی و تحلیل اثرات متقاطع. مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۷(۲۲)، ۱۵۳-۱۳۱.
- شفیعی، سونیا و ناظمی، امیر و شماعتی، علی و قدیری، روح‌اله (۱۳۸۵)، تفاوت و رابطه میان آینده‌نگاری منطقه‌ای و آینده‌نگاری ملی، همایش آینده‌پژوهی، فناوری و چشم‌انداز توسعه، تهران- دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- شفیعی، سونیا و ناظمی، امیر و شماعتی، علی و قدیری، روح‌اله (۱۳۸۵)، آینده‌نگاری هم‌گرایی برنامه‌ریزی راهبردی آینده‌اندیشی و سیاست‌گذاری، همایش آینده‌پژوهی، فناوری و چشم‌انداز توسعه، تهران- دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- شیخی‌نصب، مژگان، اذانی، مهری، مؤمنی، مهدی و محمدی ده چشمه، مصطفی. (۱۳۹۸). بازآفرینی بافت‌های تاریخی در راستای توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی منطقه یک شهرداری اهواز). جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۶(۲)، ۱۶۹-۱۴۹.
- عقیل‌خالقی، «مسئله‌یابی و آسیب‌شناسی برنامه‌ریزی توسعه روستایی با رویکرد آینده‌نگاری مطالعه موردی: شهرستان ورزقان»، رساله دکتری.
- قاسمی محمد، وکیلی‌نیم، وکیلی‌نادیا. (۱۳۹۸) بررسی سیاست‌های کاهش فقر بر اساس اسناد فرادستی با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای، مطالعه موردی: سیستان و بلوچستان، ایران. فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی؛ ۷ (۲۸): ۶۱-۸۹.
- قدیمی، احمد و نظم‌فر، حسین و معصومی، محمدتقی، زالی، نادر (۱۳۹۸)، تحلیلی بر عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه متعادل فضایی شهرها با رویکرد آینده‌نگاری؛ مطالعه موردی: استان گیلان، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دهم، شماره ۱، صص ۶۲۹-۶۴۲.
- قهرمان، وحید، داداش‌پور، هاشم و رفیعیان، مجتبی. (۱۴۰۰). تدوین سناریوهای توسعه پایدار اکولوژیکی منطقه کلان‌شهری مشهد با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای. فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۱(۴۴)، ۱۰۲-۸۳.

- کریمی‌فرد، حسن و حبیبی، مسعود (۱۳۸۹)، بررسی سطوح مختلف انجام فعالیت آینده‌نگاری علم و فناوری (ملی، منطقه‌ای و شرکتی)، توسعه فناوری صنعتی، دوره ۸، شماره ۱۵، ص ۴۳-۵۰.
- گرامی طیبی، محسن، بیات، روح‌الله، درویشی سه تلانی، فرهاد و اخوان، امیرناصر. (۱۳۹۸). طراحی مدل آینده‌نگاری راهبردی برای توسعه مناطق آزاد در افق ۱۴۱۴ (مورد مطالعه: منطقه آزاد چابهار). آینده‌پژوهی ایران، ۴(۱)، ۷۱-۹۹.
- محمدپور جابری، مرتضی، ابراهیم زاده، عیسی، رفیعیان، مجتبی و ساعد موجشی، رامین. (۱۳۹۵). شناسایی و تحلیل اثرات متقابل عوامل کلیدی و سنجش میزان پایداری منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی مطالعه موردی؛ استان خراسان شمالی. جغرافیا و پایداری محیط، ۶(۳)، ۱-۱۷.
- محمدرضا خانی تفتی، «طراحی مدل پویای آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با محوریت حمل و نقل با رویکرد پویایی سیستم؛ مورد مطالعه استان یزد»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- مرتضی محمدپور جابری، «تبیین و بازتعریف فرآیند برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی (موردپژوهی استان خراسان شمالی)»، رساله دکتری.
- ملکی فر، عقیل و فخرایی، مرضیه (۱۳۹۶)، کتاب راهنمای کاربردی آینده‌نگاری منطقه‌ای، ناشر: آینده‌پژوه.
- مهدی بزاززاده، «بررسی و تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- میرزایی، رقیه و زالی، نادر و داداش‌پور، هاشم (۱۳۹۶)، تحلیل ساختاری (عامل بازیگر) در آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای، مورد مطالعه: استان تهران، سومین همایش ملی معماری و شهر پایدار.
- نادر زالی، «آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی سناریو مینا؛ نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی»، رساله دکتری.
- نازنین زهرا، ستوده، فتح‌اللهی، جمال و موسوی، میرنجف. (۱۴۰۰). تبیین رقابت‌پذیری منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: استان کرمانشاه). فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۱(۴۴)، ۳۹-۵۶.
- ندا لک، «طراحی مدل پویای آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با محوریت علم و فناوری با رویکرد پویایی سیستم؛ مطالعه موردی: استان یزد»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- ندایی طوسی، سحر (۱۳۹۷)، کاربست روش‌شناسی آینده‌نگاری راهبردی در برنامه‌ریزی توسعه فضایی؛ موردپژوهی سناریونگاری منطقه کلان‌شهری کرج، نامه معماری و شهرسازی، دوره ۱۰، شماره ۲۰، ص ۲۳-۴۸.
- یاری، ابوالفضل و اکبری مقدم، بیت‌الله (۱۳۹۹)، برازش شاخص‌های آینده‌نگاری اقتصاد منطقه‌ای بر مبنای استخراج ضرایب فنی جدول داده - ستانده، آینده‌پژوهی ایران، دوره ۵، شماره ۱، ص ۲۱۹-۲۳۹.

- European Commission. (2012). Green Paper on Regional Southeast European Foresight. https://www.zsi.at/object/event/2443/attach/FORSEE_-_Green_Paper_on_Regional_SEE_Foresight.pdf
- Teresa, D.B. Michael, K. Fabiana, S. Ian, M. James P, G. François, F. Michele, C. & Denis, L. (2011). A practical guide to regional foresight. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e6c42e9c-100a-4bf7-95c6-5bce0caf72f5>
- Dufva, M. Konnola, T. & Koivisto, R. (2015). Multi-Layered Foresight: Lessons from Regional Foresight in Chile. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328715001196>
- Desmet, K. (2000). A perfect foresight model of regional development and skill specialization. *Regional Science and Urban Economics* 30, 221–242. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S016604629900037X>
- Piirainen, K. Tanner, AN. & Alkaersig, L. (2017). Regional foresight and dynamics of smart specialization: A typology of regional diversification patterns. *Technological Forecasting & Social Change* 115 (2017) 289–300. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162516301366>
- Puglisi, M. & Marvin, S. (2002). Developing urban and regional foresight: exploring capacities and identifying needs in the North West. *Futures* 34, 761–777. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328702000198> - !
- Hanssrn, G.S. Johnstad, T. & Klausen, J.E. (2009). Regional Foresight, Modes of Governance and Democracy. *European Planning Studies* Vol. 17, No. 12. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09654310903322272?journalCode=ceps20>
- Serra, J. (2005). Territorial Foresight: More than Planning Less than Prospective. *Journal of Futures Studies*, 9(3): 81 – 88. <https://cvn.vhir.org/en/ipublic/item/6652595>
- Nagimov, A.R. Akhmetshin, E.M. & Slanov, VP. (2018). Foresight Technologies in the Formation of a Sustainable Regional Development Strategy. *European Research Studies Journal* Volume XXI, Issue 2, pp. 741-752. <https://ersj.eu/journal/1037>
- Amini, H. Jabalameli, MS. & Ramesht, M.H. (2021). Development of regional foresight studies between 2000 and 2019: an overview and co-citation analysis. *European Journal of Futures Research*, 9(1), 2-15. https://www.researchgate.net/publication/350133075_Development_of_regional_foresight_studies_between_2000_and_2019_an_overview_and_co-citation_analysis
- Voskopoulos, G. (2016). Alternative courses to conflict management: situational, cognitive, space and time dimensions, *Regional Science Inquiry*, 2016. *Regional Science Inquiry*, Vol. VIII, (2). https://www.researchgate.net/publication/292952701_Alternative_courses_to_con

[flict management situational cognitive space and time dimensions Regional Science Inquiry 2016](#)

- Kindras, A. Dirk, M. Konstantin, V. (2015). Regional Foresight for Bridging National Science, Technology, and Innovation with Company Innovation: Experiences from Russia, *Journal of the Knowledge Economy*, 10(4), 1319-1340.<https://link.springer.com/article/10.1007/s13132-015-0296-x>
- Gertler, M.S. & Wolfe, D.A. (2004). Local social knowledge management: Community actors, institutions and multilevel governance in regional foresight exercises. *Futures* 36, 45–65.<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328703001393>
- Stormer et al. (2009). The exploratory analysis of trade-offs in strategic planning: Lessons from Regional Infrastructure Foresight. *Technological Forecasting & Social Change* 76, 1150–1162.<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162509001073>
- Piirainen, K. A. Tanner, A. N. & Alkærsg, L. (2016). Regional foresight and dynamics of smart specialization: A typology of regional diversification patterns. *Technological Forecasting and Social Change*. DOI: 10.1016/j.techfore.2016.06.027.<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162516301366>
- Zakharova, E.N. & Kardava, E. (2015). Management of the Economic Capacity of the Region on the Basis of Foresight (on the Example of Adygea, Russia). *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2015, 5(Special Issue) 1-7.<https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/1681>
- Askarov, A. Stovba, E. & Stovba, A. (2018). Strategic Planning of Social and Economic Development of Rural Territory of the Region on the Basis of Foresight Technologies. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 47,<https://www.atlantispress.com/proceedings/isfec-18/55912440>
- Nazarko, et al. (2022). Roadmapping in Regional Technology Foresight: A Contribution to Nanotechnology Development Strategy. *IEEE TRANSACTIONS ON ENGINEERING MANAGEMENT*, VOL. 69, NO. 1, FEBRUARY 2022.https://www.researchgate.net/publication/343642084_Roadmapping_in_Regional_Technology_Foresight_A_Contribution_to_Nanotechnology_Development_Strategy
- Martin, D.P. (2018). Knowledge transfer models and poverty alleviation in developing countries: critical approaches and foresight. *Third World Quarterly*.https://www.researchgate.net/publication/332287509_Knowledge_transfer_models_and_poverty_alleviation_in_developing_countries_critical_approaches_and_foresight
- Kameoka, I. (2004). A challenge of integrating technology foresight and assessment in industrial strategy development and policymaking. *Technological Forecasting & Social Change* 71, 579–598.https://www.researchgate.net/publication/222182390_A_challenge_of_integratin

[g technology foresight and assessment in industrial strategy development and p olicymaking](#)

- Askarov, A. A. Stovba, E.V. & Kolonskikh, N. E. (2019). The foresight technologies as a tool for strategic planning of sustainable rural development. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 315. https://www.researchgate.net/publication/335366578_The_foresight_technologies_as_a_tool_for_strategic_planning_of_sustainable_rural_development
- Gusmanov, R. Askarov, A. Lukyanova, M. Kovshov, V. & Stovba, E. (2020). Strategic Planning of Rural Development Based on Foresight Methodologies. Hindawi Scientifica. 1, 1-10. <https://www.hindawi.com/journals/scientifica/2020/5195104/>
- Goldstein, J, Caldarone, G, Daily, G, Duarte, K, Hannahs, N, & McKenzie, E. (2012). Invest scenarios case study: Hawaii-USA- Natural Capital Project, WWF (world wildlife fund). https://naturalcapitalproject.stanford.edu/sites/default/files/publications/hawaii_cs.pdf
- Godet, M & Durance, P. (2011). Strategic Foresight for Corporate and Regional Development.
- UNESCO, Paris. <http://en.lapropective.fr/books/10-strategic-foresight-for-corporate-and-regional-development.html>
- Cadiou, Y. (2003). "From Key-technologies to Key-competencies (Scientific and Technological Competencies at the Regional Level)", the second international conference on technology foresight, Tokyo, 27-28. <https://www.nistep.go.jp/IC/ic030227/pdf/p3-3.pdf>
- Martin, B. & Johnston, R. (1999). Technology foresight for wiring up the national innovation system: experiences. In Britain, Australia and Newzealand. Technological Forecasting and Social Change, 60(1), 37-60. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162598000225>
- Peterson, G. Cumming, G. & Carpenter, S. (2003). Scenario planning: a tool for conservation in an uncertain world. Conservation Biology, 17(2), 358-366. https://www.researchgate.net/publication/227600228_Scenario_Planning_a_Tool_for_Conservation_in_an_Uncertain_World - :~:text=Scenario%20planning%20offers%20a%20framework,account%20of%20a%20plausible%20future.
- Thabet, A. (2007). An approach to a strategy for improving libyas tourism industry. International Biennia Tourism, 22-34.
- Foren (2001); "A Practical Guide to Regional Foresight", Foren network, STRATA program. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e6c42e9c-100a-4bf7-95c6-5bce0caf72f5>

- Keenan, M. (2002); “Why regional foresight? An overview of theory and practice, mobilising the regional foresight potential for an enlarged European Union”, K-STRATA-ETAN, European Commission, Bruxelles. https://szociologia.tk.hu/uploads/files/archive/Why_Regional_Foresight_2002.pdf
- James, G. Michael, K. Ian, M. (2003). Practical guide to regional foresight in the United Kingdom. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e4e7728e-fd41-4d12-a030-0cbd851707d0>
- Foren. (2001). A Practical Guide to Regional Foresight. by SS Iitaa.
- Helena., Ian ., Michael, K. (2003). Practical guide to regional foresight in the Ireland <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/97048db3-885c-4185-b4ce-b533fee6107d/language-en>
- Rohrbeck, R. (2010). Corporate Foresight; Towards a Maturity Model for the Future Orientation of a Firm. Physica-Verlag HD. https://www.google.com/books/edition/Corporate_Foresight/v2ITqF1Kdj4C?hl=en&gbpv=0
- Sapio, B. & Giaoutzi, M. (2012). Recent Developments in Foresight Methodologies. <https://books.google.com/books?id=FgnGf54jm0UC&printsec=frontcover&dq=Regional+development+foresight&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiuseeBu8b9AhUogP0HHTxPCUEQ6AF6BAgIEAI-v=onepage&q=Regional%20development%20foresight&f=false>
- der Laan, L.V. & Yap, J. (2015). Foresight & Strategy in the Asia Pacific Region Practice and Theory to Build Enterprises of the Future. <https://books.google.com/books?id=XQy0CgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Regional+development+foresight&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiuseeBu8b9AhUogP0HHTxPCUEQ6AF6BAgCEAI>
- Klooster, S.V. (2010). Foresight in Action Developing Policy-Oriented Scenarios, Edited By Marjolein van Asselt. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781849775748/foresight-action-susan-van-klooster-marjolein-van-asselt>
- der Duin, P.D. (2016). Foresight in Organizations; Methods and Tools. Taylor & Francis. https://www.google.com/books/edition/Foresight_in_Organizations/GKZeCwAAQBAJ?hl=en&gbpv=0
- Dixon, T.J. Tewdwr-Jones, M. (2021). Urban Futures Planning for City Foresight and City Visions. Policy Press. https://www.google.com/books/edition/Urban_Futures/vhguEAAAQBAJ?hl=en
- Kuosa, T. (2011). Practising Strategic Foresight in Government The Cases of Finland, Singapore, and the European Union. S. Rajaratnam School of International Studies, Nanyang Technological

University. [https://www.google.com/books/edition/Practising Strategic Foresight in Govern/rW0yAwEACAAJ?hl=en](https://www.google.com/books/edition/Practising_Strategic_Foresight_in_Govern/rW0yAwEACAAJ?hl=en)

- UNDP RBAP Foresight Playbook. <https://www.undp.org/asia-pacific/publications/undp-rbap-foresight-playbook>
- ERA, (2002); “The Potential of Regional Foresight”, Final Report of the STRATA-ETAN Expert Group <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c59c8604-274c-4de0-8b8f-266bfe1e1e47>
- Fahey, L. & Robert M. R. (1998); “Learning from the future, competitive foresight scenarios “, Canada: John wiley & sons Inc. <https://www.amazon.com/Learning-Future-Competitive-Foresight-Scenarios/dp/0471303526>
- Godet, M & Durance, P. Strategic Foresight for Corporate and Regional Development. UNESCO, Paris. 2011. <http://oncoman.com/Documents/Index/%D9%85%D9%84%D8%AE%D8%B5%D8%A7%D8%AA%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%86%D8%B4%D9%88%D8%B1%D8%A9%D8%A8%D9%85%D9%84%D8%AD%D9%82%D8%AA%D9%88%D8%A7%D8%B5%D9%84.doc>
- ..., Foresight, Southern Growth Policies Board, <https://www.google.com/books/edition/Foresight/ZT1ZAAAAYAAJ?hl=en>
- Ian Miles, 2007. UNIDO Regional Initiative on Technology Foresight, Gebze (Turkey) November 2007, FORESIGHT METHODS. [https://open.unido.org/api/documents/4788701/download/MODULE_1_-_TECHNOLOGY_FORESIGHT_FOR_ORGANIZERS._\(TRAINING_COURSE_IN_TECHNOLOGY_FORESIGHT_FOR_PRACTITIONERS\)_ \(23522.en\)](https://open.unido.org/api/documents/4788701/download/MODULE_1_-_TECHNOLOGY_FORESIGHT_FOR_ORGANIZERS._(TRAINING_COURSE_IN_TECHNOLOGY_FORESIGHT_FOR_PRACTITIONERS)_ (23522.en))
- Foren. (2001). A Practical Guide to Regional Foresight. by SS Iltaalliaa.
- Keller, ., Markmann & von der Gracht. (2015). Foresight support systems to facilitate regional innovations: A conceptualization case for a German logistics cluster, Technological Forecasting and Social Change, 97,15-28 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162514000158>
- Uotila, T. & Melkas, H. (2007). Quality of data, information and knowledge in regional foresight processes, Futures, 39 (9), 1117-1130. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328707000742>
- Stratigea, A. & Giaoutzi, M. (2012). ing global to regional scenarios in foresight, Futures, 44(10), 847-859. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328712001942>
- Eames, M. Egmore, J. (2011). Community foresight for urban sustainability: Insights from the Citizens Science for Sustainability project. Technological Forecasting and Social Change, 78(5), 769-784. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162510002064>
- Dixon, T. Eames, M. Britnell, J. Watson, G.B. & Hunt, M. (2014). Urban retrofitting: Identifying disruptive and sustaining technologies using performative and foresight

techniques. *Technological Forecasting and Social Change*, 89, 131-144. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162513002126>

- Carlisle, S. Johansen, A. & Kunc, M. (2016). Strategic foresight for (coastal) urban tourism market complexity: The case of Bournemouth. *Tourism Management*, 54, 81-95. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026151771530025X>
- Spaniol, M. J. & Rowland, N.J. (2022). Business ecosystems and the view from the future: The use of corporate foresight by stakeholders of the Ro-Ro shipping ecosystem in the Baltic Sea Region. *Technological Forecasting and Social Change*, 184, 121-966. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162522004875>
- VanLeemput, M. (2010). Foresight in the Brussels Capital Region. *Futures*, 42(4), 370-379. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328709001967>
- Al-Saleh, Y.M. Vidican, G. Natarajan, L. & Theeyattuparampil, V.V. (2012). Carbon capture, utilisation and storage scenarios for the Gulf Cooperation Council region: A Delphi-based foresight study. *Futures*, 44(1), 105-115. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S001632871100228X>
- Angelidou, M. Politis, C. Panori, A. Bakratsas, T. & Fellnhofer, K. (2022). Emerging smart city, transport and energy trends in urban settings: Results of a pan-European foresight exercise with 120 experts, *Technological Forecasting and Social Change*, 183, 2022, 121915. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162522004371>
- Weith, Thomas and Annkathrin Jacobs and Nadin Gaasch. 2007. A Guide to 'Regional Foresight' for Local Actors, Hinter Land, European Union
- Gavigan P. James and Fabiana scapolo, *Mathing Methods to the Mission: a Comparison of National Foresight Exercise*, *Foresight* vol.1, no.6, December 1999.
- Hanssen, Gro Sandkjaer. 2008. *Regional Foresight, Modes of Governance and Democracy*, *European Planning Studies* Vol. 17, No. 12, December 2009. p 1734-1743

خلاصه مدیریتی

در دو دهه اخیر تلاش‌های زیادی برای بسط نظری و روشمند آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای صورت گرفته است. این تلاش‌ها بیشتر در اروپا و با تأخیر دو دهه‌ای در ایران هم شروع شده است و الان به لحاظ نظری و روش‌شناسی کاربردی، در ایران کمبود قابل‌ملاحظه‌ای وجود ندارد و پیشرفت‌های علمی و روزآمد این حوزه توسط محققین شهرسازی و برنامه‌ریزی توسعه کشور رصد شده و در تحقیقات علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

گره اصلی در این حوزه، فاصله علم و عمل است. به واقع، نتیجه تحقیقات حوزه آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای در عمل مورد استفاده برنامه‌ریزان و مدیران قرار نمی‌گیرد. البته بخشی از این نقص، به نبود ساختار رسمی منطقه در کشور برمی‌گردد که اساساً، نهادی رسمی، مسئولیت پیگیری امور توسعه منطقه‌ای در کشور را ندارد. بنابراین این تحقیقات اکثراً به صورت کتابخانه‌ای مانده و خسارت زیادی از این بابت بر روند توسعه مناطق وارد می‌شود.

تفکر توسعه منطقه‌ای، لاجرم باید از تفکر استانی توسعه منفک شود. منطقه برنامه‌ریزی با محدوده‌های سیاسی اساساً متفاوت است. به هر حال حکمرانی نو ایجاب می‌کند اولاً ساختار حکمرانی کشور، سطح سیاسی منطقه که شامل چند استان همگن است را به رسمیت بشناسد دوم، نظام برنامه‌ریزی در کشور نیز به تبع آن برنامه‌ریزی توسعه را در سطح منطقه‌ای بسط داده و بر اساس مأموریت‌های منطقه‌ای، سطح سوم برنامه‌ریزی را بعد از سطح ملی و منطقه‌ای، در حوزه سیاسی استان‌ها پیگیری کند و سوم نهادی رسمی در وزارت کشور، راهبری آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای را در سطح مناطق ۹ گانه آمایشی کشور پیگیری کند.

تجربه جهانی نشان می‌دهد شکل‌گیری چنین ساختاری، روند تعادل منطقه‌ای، پایداری توسعه و عدالت را بهبود بخشیده و در نهایت باعث تمرکززدایی و توزیع متعادل جمعیت و فعالیت در بستر فضای سرزمینی بر اساس ظرفیت‌های محیطی، اقتصادی و اجتماعی خواهد بود. وقوع چنین نتیجه‌ای، یعنی رفاه عمومی، رضایتمندی مردم، ارتقای سرمایه اجتماعی و در نهایت امنیت پایدار و اقتدار ملی است.

گزارش دیدبانی

رصد مرزهای دانش آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای

تاریخ انتشار: مرداد ۱۴۰۲

شناسه یکتا: FSG-SMSD-1599

